

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

KAJ MUNK
LANDLIGE INTERIØRER
i lollandsk Bondemaal

Little Watermark
skewet 1915-1916

K A J M U N K
X

LANDLIGE INTERIØRER

i lollandsk Bondemaal

LOLLAND-FALSTERS HISTORISKE SAMFUND

1948

FORORD

I „Foraaret saa sagte kommer“, pag. 213, fortæller Kaj Munk, at han i Gymnasietiden skrev nogle Smaating, væsentlig drevet af sproglig Interesse og for at bevare den lollandske Dialekt, som han fra sine Barneaar var fuldt ud fortrolig med, og som ikke mindst i hans Barndomshjem - i hvert Fald af Adoptivfaderen - taltes bredt og uforfalsket og med sin særlige Klangfarve: Vestlollandsk med et Islæt af Østlollandsk, der skyldtes Barndomshjemets særlige Beliggenhed lige op ad den gamle Herredsgrense, der i mere end een Forstand dannede et skarpt Skel mellem Øst og Vest.

Skønt Kaj Munk senere tilintetgjorde en hel Del af sine første digteriske Forsøg, og skønt han selv betegner disse Smaastykker som „Dette Narreværk“, fandtes de dog blandt hans efterladte Papirer, formentlig af den Grund, at han alligevel har tilskrevet dem en vis kulturhistorisk Værdi. - Af samme Opfattelse er Lolland-Falsters historiske Samsfunds Redaktionsudvalg, der gennem Digterens Biograf, Dr. theol. Niels Nøjgaard, fik Lejlighed til at gennemlæse disse Ungdomsarbejder, der vel i digterisk Henseende er højst umodne og kun har en vis litterær-historisk Værdi, men som røber en forbausende Lydhørhed overfor det lollandske Maal, som her toner os i Møde i al sin Oprindeligbed og med en Friskhed, der aldrig er og næppe vil blive overtruffet i vor sparsomme Hjemstavnlitteratur.

I Halvhundredaaret for Kaj Munks Fødsel udsendes da disse „landlige Interiører“ som en Hilsen fra en af Lollands gode Sønner til Hjemstavnens og som en Hilsen til det lollandske Maal „fra En, der aldrig lærte at tale noget andet Sprog, uden at det var med i det.“

For Udgiverarbejdet er undertegnede ansvarlig, ligesom jeg ogsaa har udarbejdet Ordforklaringen, uden hvilken adskillige Udtryk vilde være de fleste Ikke-Lollændere uforstaaelige. Kaj Munk har selv været inde paa denne Tanke og øjensynligt ogsaa paatænkt

en forklarende Ordliste. I Manuskriptet er med Notetal, ialt 214, henvist til denne Ordliste, som vistnok aldrig blev udarbejdet, eller som maaske er forsvundet. Medens Manuskriptets hele Stavemaade og Tegnsætning - ogsaa hvor den paa Steder er inkonsekvent - nøje er fulgt, er disse Notetal ikke medtaget i den her foreliggende Gengivelse.

Af praktiske Grunde har jeg givet hver af de to dramatiske Smaastykker en Titel, hentet direkte fra Teksten.

Vi takker Fru Lise Munk, der beredvilligt overlod os det efterladte Manuskript. Vi takker ogsaa Dr. theol. Niels Nøjgaard og mag. art. Ole Widding for de instruktive Artikler, der giver den lille Bog yderligere Værdi; men først og sidst bringer vi Hjemstav- nens Tak til den døde Digter, der aldrig glemte sin Hjemegns frodige Sletter og dens syngende Maal.

Lolland-Falsters historiske Samfund, den 1. Januar 1948.

Svend Jørgensen.

INDLEDNING

I sine Erindringer, Kap. XXI, drøfter Kaj Munk, hvad der var hans første Skuespil, og mener, at det maa have været et uhyggesvangert Drama om en Dranker; dog erklærer han, at han saa godt som samtidig skrev „et Par Smaastykker, landlige Interiører i lollandsk Bondemaal, hovedsagelig optegnet netop af Hensyn til Sproget, for at bevare Lollandsdialekten, mens det endnu var Tid.“

Det drejede sig om to folkelige Enaktere af et vist almanakhistorisk Præg. De viste sig at ligge iblandt Munks Efterladenskaber, og da Stykket om Drankeren forlængst er fortæret af Ilden, er det saaledes utvivlsomt Digterpræstens ældste eksisterende dramatiske Forsøg, som hermed kan forelægges Læseverdenen gennem Lolland-Falsters historiske Samfund udfra den Betragtning, at disse Gymnasiastarbejder har en vis litteraturhistorisk Interesse og især er af en ikke ringe dialekthistorisk Betydning.

Diktatorbeundreren Kaj Munk var modsigelsesfuldt nok en oprigtig Ven af den jævne Mand. Han elskede Almuen, og hans Kærlighed blev gengældt. Saa meget ægte og rodfast menneskeligt var der i denne problemfyldte Sjæl, at han hurtigt og naturligt kom i umiddelbar Kontakt med jævne og ligefremme Folk. Dette Forhold ytrede sig ogsaa rent sprogligt: Kaj Munk yndede Bondemaalet og havde Kærlighedens fine Øre for dets Særpræg. I de af hans Skuespil, der foregaar i landlige Omgivelser, er det ganske naturligt, at det især er det Vestjyske, som slaar igennem; Scenen er jo henlagt til Vestkysten. I „Ordet“ mærkes den lokale Sprogtone tydeligt nok; i „Kærlighed“ er den endnu mere paafaldende, og i „Havet og Menneskene“ taler flere af Hovedpersonerne udelukkende Dialekt. Det Lollandske er mindre fremtrædende, men vil let kunne paavises i Munks Sprog. Personlig yndede han at have Gæster, som talte det hjemlige Sydhavssprog, yndede at sidde i Vejleby Skolestue og høre nye Kuld Børn svare hans egen Barndoms Lærer paa det gode gamle syngende Maal, og det var ham en Fornøjelse at blive bedt om med sikkert Øre at rette lollandske Dialektidgte. Den Interesse

og den Sans, som alt dette vidner om, viser Gymnasiastens dramatiske Smaating var levende allerede meget tidligt.

Manuskriptet findes i et stift indbundet Kollegiehefte paa 60 linierede Sider. Heftet indeholder 2 smaa Komedier, begge uden Titel og begge af lavkomisk, næsten revyagtigt Indhold, samt tre Digte paa Lollandsk. Skriften er - af Kaj Munk at være! - nærmest Skønskrift. Rettelser forekommer, men dog kun i ringe Tal. Paa saa godt som hver Side findes der efter flere Ord, i Form af smaa Tal over Linjen, Henvisninger; uden Tvivl til en forklarende Ordliste, som Munk enten aldrig fik udarbejdet, eller som er gaaet tabt. Over det første Stykke læses: „1. Akt“, men der er intet, som tyder paa, at flere Akter har været paatænkt.

Kaj Munks egen senere Vurdering af dette Ungdomsarbejde fremgaar af en Blyantspaaskrift paa den ellers ubeskrevne Navneplakat udenpaa Heftet: „Dette Narreværk er skrevet 1915-1916.“ Der er Grund til at tro, at denne Datering er rigtig. Det første af Digtene bærer Overskriften: „Sølvbryllupsmorgenen“, hvortil der med senere Skrift er føjet denne Blyantsparentes: „(Adoptivforældrenes. Læst op ved Sølvbrylluppet. Gjorde Lykke).“ Peter og Marie Munk blev viet den 4. December 1890; det paagældende Sølvbryllupsdigt er altsaa fra Slutningen af Aaret 1915. Om de øvrige Ting i Heftet er skrevet før eller efter dette Digt er næppe til at sige, med mindre Heftet rummer de oprindelige Manuskripter. Ganske vist er „Pilatus“ halvandet Aarstid senere skrevet direkte ned uden Kladder og næsten uden Rettelser, alligevel tyder Skriftens Ensartethed paa, at der bag Heftet her ligger Kladder, som er blevet renskrevet under eet, og formentlig uden at den kronologiske Tilblivelsesorden er blevet opretholdt. Men Munks egen Angivelse skal nok passe: det hele er skrevet af den 17-18-aarige i II G. i Nykøbing Kathedralskole.

En særlig Kommentar fortjener Sølvbryllupsversene. Overensstemmelsen med Erindringerne i Karakteristikken af Adoptivforældrene er paafaldende. Adoptivfaderen, Peter Sørensen Munk, der hele sit Liv levede i Opagerskov paa den lille Ejendom, som blev Kajs Barndomshjem, var blevet forkælet af sin Mor Trine, hun, der blev saa mageløs en Bedstemor for den forældreløse Dreng, mens hun efter Mandens, Søren Pedersen Munks, Død sad paa Aftægt hos sin Søn og Svi-gerdatter. Peter Munks Fingersnildhed og hans utrættelige Flid som Mand frem-hæves i Versene ganske som i Erindringerne, og hans lette, muntre Sind, som er saa velkendt fra disse, fremgaar tydeligt af Versene.

Ejendommeligt er det, at Munk lader sin Far bande. Han siger flere Gange „sku“ i sin fingerede Samtale med Moderen, i hvis pietistiske Øren disse Smaa-ord sikkert har skurret. Der kan næppe tvivles om, at Kaj Munk paa dette Punkt sandhedstro har holdt sig til Virkeligheden. Ogsaa af Erindringerne faar man det Indtryk, at Faderen med Rette ikke regnedes for at være rigtig „omvendt“.

Adoptivmoderen havde hjemme paa Køllegaarden i Vejleby, hvor gamle Stine, hendes Mor, sad Enke. Foruden hende træffer vi i Versene hendes to Sønner: den energiske, men meget lavstammede Rasmus, som senere blev en stor Vognmand i Nakskov, og Morten, der var Bestyrer paa Gaarden; begge er velkendte fra Kaj Munks Erindringer. Hos Marie selv fremhæves som i Erindringerne hendes gode Begavelse; Fritz Vøls (udtales Føls) gjaldt for at være et særlig lyst Hoved og en stor Regnemester; han blev senere Muremester, Regnskabsfører for Brugsen, Kommunalrevisor, Lærer ved teknisk Skole m. m., det er saaledes en stor Kompliment til Moderen, naar det hedder, at hun i Skolen kunde følge Trit med Fritz; videre prises hun for sit samvittighedsfulde og arbejdsomme Væsen, helt som i Erindringsbogen, medens Versene synes at betone hendes glade Sind en Del stærkere end denne.

Sluttelig er der Grund til at bemærke det typiske i, at Munk i sidste Vers for Sandhedens Skyld ikke kan afholde sig fra at strejfe Vanskelighederne og Modgangen i de to smaa Menneskers Ægteskab, ligesom Ordene om, at deres Drengs Fremtid er det eneste, som nu optager dem, utvivlsomt er ganske i Overensstemmelse med Sandheden, men dog har en egen Klang i Drengens egen Mund! De afgiver en lille tidlig Illustration til det Karaktermærke hos Kaj Munk, at han maatte være Sandheden lidenskabeligt tro, men ikke i videre Omfang hængedes af Hensynet til det smagfulde.

Niels Nøjgaard.

I

RASMINE

Personer:

Morten Hansen	Gaarddejer og Sognefoged.	45 Aar.
Rasmine Olsen	hans Husholderske.	47 Aar.
Anne Mikkelsen	hans Pige.	34 Aar.
Jens Rasmussen	Gaardmand.	55 Aar.
Kristen Petersen	Gaardmand.	40 Aar.
Smeden	Mortens Genbo.	50 Aar.

Handlingen foregaar i Mortens ene Stue

1. Akt

(Gammeldags møbleret, lidt sjusket Bondestue; en Petroleumslampe brænder mat paa Bordet, hvorpaa der ligger en plettet Dug og findes nogle faa simple Retter. Der er Trægardiner for Vinduene. Ilden lusker svagt i Kækkelovnen. Morten sidder og spiser et Stykke Ostebrød. Han er høj og noget mager. Ane kommer med Brændevinsflaske og -glas og sætter det foran ham. Hun er mindre og knap saa mager. En Kat hopper op paa Bordet.)

MORTEN (*skænker en Snaps*) Hør, Ane, bær den, Kat øu; æls kaa vi reskere . . .
naa hañ haar kask alredens; de va da Satans te Lout.

ANE (*tager Katten, der hvæser, og bærer den ud; hun kommer strax tilbage*)
Hañ rivs noue.

MORTEN. Ja, de æ skunne saa aadit; faa de æ aa inñ Huñkat; aa de Pak rivs ju
alti. (*Drikker Snapsen og skænker en ny*) Vaanær trou du, aa huñ kommer hæm ijen.

ANE. De bleier danne før væ Titien.

MORTEN. De æ dou saa aadit, aa hunne æ her; de plejer huñ ju alti aa vare.
(*Drikker Snaps Nr. 2*) Vour saae huñ tæ dej, aa huñ tou hen.

ANE. Húñ saae, aa huñ ville hen aa se tæ hiñes Brouddaater, faa de va hiñes
Jebursdau i Dau. -

MORTEN. Næ, jøsses Kos dou, jæ haar glemt aa ji Grisne.

ANE. Jam de haar jæ jort, Mordin.

MORTEN. Aa Gusklouda; ja, du æ inñ flink Pie, Ane. (*Drikker Snaps Nr. 3*) Vour
kaa de vaare, aa du haar høust aae de i Jauden?

ANE. De vaaller, aa huñ saae de en 3-4 Gañe tæ me, før aa huñ tou a Stæ.

MORTEN. Va saae huñ tæ de, før aa huñ tou a Stæ?

ANE. Ja, huñ saae saa manne Tiñ; huñ saae no--mme--e, a jæ mutte høuse aa
faasyñe altiñ . . .

MORTEN. De va skunne saa lit.

ANE. Aa huñ vill'innñ vie noue aa noen Jille i Jauden, faade huñ va væk; aa ves

aa du ba noen in, saa skulle jænne vakte op mæ noe, ves aa jæ ville houle miñ Plas.

MORTEN. De va sku Satens. (*skænker en Snaps igen*)

ANE. Du kommer te aa houle lit Moue mæ Brænveinjet, Mordin; faa æls kaa huñ se, aa de æ svunjen saa skabe møje, naa huñ kommer hæm.

MORTEN. De æ sku sant, de. (*Drikker den*). De ska sku vare den siste i Jauden.

Du æ nu aa saan svært flink tæ aa hause-paa altin, Ane.

ANE. De æ ju aa læt aa haae Spetakler, saa fare aa huñ æ her.

MORTEN. Ja, de æ de. (*skeler til Flasken*) Ve dunne gaa øu aa se, om jæ haar høust aa lout faa Hønsne?

ANE. Jo, de haar du; faa jæ va dæomme før aa saae a.

MORTEN. De æ got, Ane, du æ en flink Pie. Men du haar vist glemt Saltkoppet. Ve dunne hende de?

(*Ane gaar, Morten drikker skyndsomt af Flasken, Ane kommer igen*)

MORTEN. Tak, de æ got, Ane. Men sej me . . . jæ haar køvt en hal Pæl Rom; ves aa du nu lauer vos en Taa Kaffe, aa jæ saa baar lie saae tæ Jens og Kresten om aa komme herhen et Øueblick aa faae en lille Knajt, saa kuñe vi ju haae de helt raart aa vare færi, tæ aa huñ kom. De kuñe vi mali; trour dunne; Ane?

ANE. Jam ves huñ saa kommer lie met i de hele?

MORTEN. Uem, vi skyner vus lit.

ANE. Ja, saa ska jæ nok laue en go Taa Kaffe tæ jer.

MORTEN. Ja, du æ en go Pie, Ane.

ANE (*dristig*) Ja, de sku baar vare mej, der hoult Høus faa dæ; saa sku du nok faa de noue aanglees.

MORTEN. Ja, de haar jæ tit tænt aae, Ane; men nu haar jæ ju haat d'aan i 15 Aær, aa hiñe slepper jæ smæn heller aller.

ANE. (*dristigere*) Du sku ligot taae aa prøue aae de, Mordin.

MORTEN. Næ Jøsses Kaas dou, næ Jøsses Kaas dou.

ANE. Faa æls keñer jæ en, der jerne ville vare omhøggeli faa dæ i alle Maaer, saa du kuñe faa de lisaa got som alle de aandre jifte Mær.

MORTEN (*banglad*) Vem sku dou ville haae mej gamle Taask?

ANE. Ja, jæ æ vel kuns din Kenstepie; men jæ haar da en net lille Spaarekassebou paa Buñen af miñ Vasæk aa . . .

MORTEN. Ane, vel du haae me? (*springer op og løber hen mod hende*)

ANE (*løber hen mod ham*) Kære, goe Mordin.

MORTEN (*standser med et Sæt og lader Armene synke*) Næj, Jøsses Kaas dou, næj, det gaar aller, Ane, lille Ane, vi glemte ju hiñe.

ANE. Pyt, Mordin, skit vare mæ hiñe. Naar vi to houler sammen, saa gaar de da mæli.

MORTEN (*usikker*) Næj, jæ tø skunne, lille Ane, jæ tø skunne.

ANE. De ska nok gaae; jæ ska nok jælbe dæ. Veis dou, aa dou æ in, Maan!

MORTEN. Jæ tø skunne, de gaaer aller.

ANE. Jo, vist saa. Du ska baare veise hiņe, aa du æ en, Maan.

MORTEN. Jam de haar jæ veist hiņe; aa de æ sku Øulgen væ de hele.

ANE (*beslutsom*) Nu haar jæ hitte paa noue; nu gaaer du baare hen og hender Jens aa Kresten; aa saa jauer vi hiņe øu i Jauden, mens di æ her; saa lauer hunne ret møje Spræl.

MORTEN. Næi, jæ tør skunne, lille Ane, den gaaer enne got.

ANE (*puffer ham ud af Døren*) Gaae du nu kuns; saa ska jæ nok ordne de.

MORTEN (*stikker i Træskoene*) Jam, Jøsses Kaas dou, va ska dou de bleie tæ?

ANE. Nu ska dunne vare baņe, lille Mordin; gaae kun du!

(Ane tager imens af Bordet; hun nyrner sagte hen for sig, trækker Dugen af, ryster den og lægger den paa igen med den anden Side op; sætter 4 Par Kopper frem, Fløde, Sukker, en Flaske med Rom; lægger i Kakkellovnen; sætter en Kedelfuld Vand derind, gør Kaffekanden rede. Klokkeren slaar 7. Man bærer Træskoklapren. Døren aabnes. Jens og Kristen og Morten kommer ind.)

ANE. Goauden, Jens. Goauden, Kresten. (*Giver dem Haanden*)

JENS. Godau.

KRISTEN. Goauden, Ane. Sikken in, Kulle.

ANE. Ja, de æ sant. Vasko, sit ner i Sofaen.

MORTEN. Ja, vasko, sit ner.

JENS. Ja Tak. (*Sætter sig i Sofaen*)

KRISTEN. Ja, jæ bleier nu helst paa en, Stol. (*Sætter sig paa en Stol ved Bordet*)

Saa den gamle æ herne i Jauden?

ANE. Næj, aa hun skulenne jærne komme mer.

KRISTEN og JENS. Va faa noue?

MORTEN. Næj, faa ser I, de æ ju saan . . . nu . . . jæ meen . . . jæ haar ju nu læņe gaae og tænt aae, vaa Ane dou æs va en søe lille Pie; men de haar jæ ju aller turt seie tæ hiņe; men saa i Jauden . . .

ANE (*hurtig*) Ja, saa fek han lie mæ eet saan Løst tæ aa seje det . . .

KRISTEN. Aa saa røj de øu a Fyrin, va?

MORTEN. Aa saa æ der ju kuns een Tein i Vejen.

KRISTEN. Jam hun æ sku aa nok.

MORTEN. Ja Jøsses Kaas dou, møje mer end nok.

ANE. Kuņe vi baar faae hiņe øu ae Høuse; men naa I jælber tæ, saa gaaer de kask.

KRISTEN. Ja, jæ æ sku velli nok.

JENS. Jæ mæ, jæ mæ.

MORTEN. Men jæ kæņer hiņe; de gaaer sku aller.

ANE. La me nu skæņge jer en, Taa Kaffe; saa kaan vi snakke our de imens.

KRISTEN. Ja de æ sku inen vovt Raee.

MORTEN. Jam de gaaer sku aller, de gaaer sku aller.

KRISTEN. Vi ska sku nok klaare den. Va Faen, du æ ju da sæl Sounefoue,
Mordin, ves a de kommer tæ Støkket.

MORTEN. I maa sku jælbe mei tæ de siste.

JENS. Du skanne frøijte, Mordin; de ska vi nok.

MORTEN. Men de gaaer skunne, de gaar aller.

ANE. De *ska* gaae, Mordin, vi to ve danne skelles mer.

MORTEN. Næj, grumm nøit, lille Ane, men (*ryster paa Hovedet*)

JENS. I *ska* enne skelles.

KRISTEN. Vi gaaer enne herfraa, før huḡ æ øue.

JENS. Aller.

ANE. Men la me nu skænge. (*Hun skænker Kaffen, de laver den til*)

MORTEN. Man maa sku da haae noue aa størke sæ aae.

(*Drikker af Koppen og fylder den med Rom*).

KRISTEN. De sæier jæ sku mæ. (*Han og Jens tager Rom i*)

JENS. Va Ti kaa huḡ komme?

ANE. Huḡ saae tæ mæ væ Titien.

KRISTEN. Huḡ ska feiḡe vus ree. (*De klinker og drikker*) De kaa sku aa snart
vare paa Tie, aa du slebber den Mær, Mordin. Nu haar du vel snaart haat hiḡe
i 6 Aær.

MORTEN. Jøsses Kaas dou, jæ haar da haat hiḡe i 15.

KRISTEN. De æ dou svært, saa Tien reḡer; haar du verkli haat de Skabri i 15.
Aa du æ levenes eno.

MORTEN. Ja, jæ vee skunne, vuḡ aa de æ gaae tæ; men huḡ æ skunne saan
aa slebbe fraa, naa huḡ føst haar faat fat i en. (*drikker og bælder mere Rom i*)
Men i Jauden ska de sku prøvs.

JENS. Haar du nouen - saan - Kontragder mæ hiḡe.

MORTEN. Næj, va Saten sku jæ haae dem tæ! (*drikker igen*)

JENS. Skyller du hiḡe enne nouen Peḡe - faa sin Løn, meen jæ?

MORTEN. De keḡer jæ skunne noue tæ; huḡ haar Peḡebouen.

KRISTEN. Ja, de va være; men du æ ju da Sounefoue. (*drikker og klinker*)

MORTEN. Gu æ jæ saa. (*drikker ud*) Kaa du skænge en Taaer tæ, lille Ane.
Jæ ska baare øu et Øueblek. (*rejser sig og gaar ud*)

ANE (*skænker mere Kaffe*) Vaadden mon de ska gaae tæ?

KRISTEN. De ska vi sku nok klaare; naa nu Mordin kommer in ijen, saa
dreller vi ham bare lit, tæ vi faaer jort ham ridi ederspenḡt tosse paa hiḡe; saa
æ den go.

JENS. Ja, de kommer sku an paa. Jæ æ nunne saa sikker . . . jæ va tæfres, her
va inḡin, vus to faaøuen. Jam vee I va?

KRISTEN. Næj, va æ de?

JENS. Jæ trouer nu æ'lejen, aa jæ ve gaae ouer aa bee Smeiņ, om aa kigge her-ouer saan væ Titien.

ANE. Trouer du dou de æ nøvendit?

KRISTEN. Næj, la dou vaare mæ de!

JENS. Næj, de æ dou vist lisaa reidi. (*han rejser sig*) Jæ kaa ju stras vare her ijen. (*gaar*)

KRISTEN. De æ dou eņ faali Bunge Folk, aa der ska tæ faa aa faae hiņe sat paa Døren.

ANE. Ja, de bleier enne læt. I maa loue mæ, aa Inne gaaer, før huņ æ komme øu mæ al sit Skrammel.

KRISTEN. De æ vel eņ svær Hokke. Men jæ ska jerne køre hiņe aa al hiņes væk mæ de samme i Jauden.

ANE. Tak ska du haae; det er storartit.

MORTEN (*kommer tilbage*) Huņ ska sku nok komme a Stæ. I ve ju da jælbe mæ; aa Ane æ her ju aa; aa jæ æ ju da Sounefoue. Men . . . men mon de gaaer? (*sætter sig og drikker paany*) De ska skue gaae. Va Satan, æ Jens alree reņt; de va sku snaart bestelt.

KRISTEN. Næj, haņ æ baare gaae øu lit. Haņ kommer stras ijen.

MORTEN (*fylder sin Kop med Rom*) Vi kaaņ sku aa nok klaare deņ e'leien.

JENS (*kommer tilbage*) De æ dou svært, saa de æ mørt i Jauden.

MORTEN (*drikker*) Va Faen rar de vus. Huņ ska sku herut, ska hun.

KRISTEN. De houler jæ mæ dei i, Mordiņ; de feil sku baare; sku een haae saan eņ stour Goer aa see got øu sæl, aa saa lae sej jørre tæ Skofeils ae saan eņ gammel beskit Rembe. De sku baare vaare mei.

MORTEN. De ska sku bleie Løjn herætterdaus, faa Satan.

KRISTEN. De sæier jæ sku mæ. Du æ ju da et Maaņfolk; æs hue vi danne valt dæ tæ Sounefoue.

MORTEN. Jæ æ sku baae Maaņfolk aa Sounefoue, faa Satan.

KRISTEN. Der æ da iņen, der vel bleie væ aa lae sei kommendere a saan eņ Mær i Læņdiņ.

MORTEN. Hun æ eņ Mær, faa Satan.

KRISTEN. Især ves aa man hue saan eņ søe, lille Pie som Ane hos sæ.

MORTEN. Ane, du æ sku deņ søeste Pie . . . kom her om.

ANE (*gaar om til ham*) Miņ kære Mordiņ, va ve du mæ?

MORTEN. Du ska sku sitte paa mit Skø, ska du. (*trækker hende til sig*)

Nu kaa deņ gamle jerne komme.

ANE. Næj, huņ kommer enne iņo et Pa Timer, ætter va huņ saae.

MORTEN. Jæ æ sku aa ligla. I ve da alle staae mei bi, menne kære Venner.

KRISTEN. Ja, om de saa ska vare hele Natten. Vi gaaer enne fraa dei, va der sker.

JENS. Vi bleier her evit, eller da, tæ huņ æ væk herfraa faa evit.

KRISTEN. De haar du ret i, Jens. Alle vi her staaer urokkelit faste.

MORTEN. Saa la der ske, va der ve; vi æ ree te aa møe alle Fårer. Aa desfaa-
øuen æ je ju da Sounefoue. Vi ska nok staae vus.

KRISTEN og JENS. Vi ska nok staae vus; la hiņe kuns komme; vi ska nok . . .

MORTEN (*holder venstre Arm om Livet paa Ane, Koppen i højre Haand, overdøver de andre*) Nu æ de Ti, som der sto i Aveisen, te Stordaae; vi ve enne houlle vus tæbaes. Jæ kaa mæрге Bloet bruse i mæ. Mit Mo stier. Aa! ji jæ hue hiņe her nu; saa sku I faae aa se, faa Satan; ves jæ sto ouerfaa hiņe nu, saa velle jæ peie paa Ane aa seie: „Kaa du se, vaa huņ æ køn, aa kaa du se, vaa lee du sæl æ . . .“

JENS og KRISTEN. De æ storartit.

ANE. Du æ eņ Knup, Mordiņ.

MORTEN. Ves aa huņ veiste sei her nu, saa sku jæ bugge begge Eņer sam-
men aae hiņe aa stigge hiņe øu i Møddenpøliņ . . .

JENS og KRISTEN. Du æ iņ Sven fra Fa, Mordiņ; la vus klinge paa de.

(*De klinker, Ane klapper i Hænderne*)

MORTEN (*brøler over Larmen*) Ves aa huņ va her nu . . .

(*I det samme gaar Døren op; Rasmine træder ind; hun er høj, ret svær, med gullig Ansigtssfarve og Ørnenæse. Hun bliver staaende i Døren og ser hvast fra den ene til den anden.*)

RASMINE. Va æ de faa et Selskav?

(*Ingen svarer; Mortens Haand med Koppen synker; Ane er uvilkaarligt faret op.*)

RASMINE. De æ svært, saa du æ røhoet, Mordiņ; nu haar du nok drugge lit faa møie ijen. De æ dog faa galt, aa dunne kaa nære dei, faade jæ enne æ her, men ska laue saan eņ Arej, saa fare jæ haar veņt me øu a Høuse. (*Morten slaar Øjnene ned*) Aa I to jifte Mæņ, skammer I jer enne ouer aa gaee paa Svir paa et Stæ, vaa der iņen Kviņfolk æ heeme, aa lae jeres ejne Koner sitte alene. De æ junne got aa vie, va der kaaņ vaare sket mæ dem imens; aa saa haar I vel oven i Køvet bilt dem eņ Løjn iņ. Gaee I nu heller heem aa se tæ dem, før de bleier opdaue . . . Naa, va venter I aae? (*De rejser sig langsomt og usikkert og gaar hen mod Døren*) Aa saa dei, diņ skit Tøs, hue jenne faaboee dei aa vakte op mæ noue i Jauden.

ANE. Jo (*Jens og Kristen standser*) men saa saae Mordiņ . . .

RASMINE. Ja, de kaa vi nu alti snakke om.

ANE. Næj, de æ bæst aa snakke færi nu. Faa naa Mordiņ saae de, sku jæ vel jørre de? Jæ ska da vel rette mei mer ætter Mordiņ end ætter dei?

RASMINE. Du æ vel fæst uņer mei?

ANE. Jam du æ vel fæst uņer Mordiņ?

RASMINE. De ve jenne staae aa skæls mæ dei om; de maa Mordiņ bæst aajørre.

Ve du se paa mæ, Mordiņ, aa seie, om miņ Kenstepie enne ska jørre, va jæ seier!

MORTEN. Jo, ... de ve seie ...

RASMINE. Ska huŋ, eller ska hunne?

MORTEN. Jæ meen baare ...

RASMINE. Jo eller Næj?

MORTEN. Jo, vist ska huŋ, de, men ...

RASMINE. Dær kaan, du sæl høre. (*Til de to Gaardmænd*) Ja, I kaan, jerne gaae.

JENS. Jam, jæ meen, der va noue, aa Mordin, hue aa seie tæ dei.

MORTEN. Ja ... men ... men ... jæ ve heller vente mæ aa seie de tæ ... tæ i Moeren ... tæ i Moeren.

RASMINE. Ja, de trouer jæ mæ; faa faa Øueblekket træŋer haŋ, vist mest tæ aa komme i Seŋ.

ANE. Næi, Mordin, maa vist elejen heller seie de nu.

RASMINE. Lug Muŋ, Tøs; va skraal du op faa?

ANE. Faade de æ noue, der kommer mei væ, ska jæ seie dæ.

KRISTEN. Du ve kask heller haae, aa jæ seier de faa dæ, Mordin?

MORTEN. Ja, ve du de, Kresten, ve du de!

KRISTEN. Ja, de va saa baare de, Rasmine ...

RASMINE. Ja, nu ve jenne høre mer paa jert Vrøvl; nu sku I heller gaa heem.

JENS. Aa du æ opsaut ae din, Plas fra i Jauden ae.

RASMINE. Æ I taakke? Va æ de faa noue Løjn? Trouer I, aa Mordin, ve skelle sei væ mej? Ve du vel, Mordin?

MORTEN. Ja ... æ ... num--me--e--e ... de haar jæ tænt aae.

RASMINE. Primmer du? Se aae mei! Ve du ae mæ mei?

MORTEN. Næj ... næj, de ve jenne.

RASMINE. Jam va æ de saa faa noue Vrøvl, I kommer mæ?

MORTEN. De ... æ ... de ve seie ... de ve jæ ju nok ...

RASMINE. Ae mæ mei!? Haar du da noue aa øusætte aae mei?

MORTEN. Næi, Jøsses Kaas dou, næj, næj. De ve seje: Jo, det haar jæ.

RASMINE. Æ jænne renli nok tæ dæ?

MORTEN. Jo, Gu bevaaes, jo.

RASMINE. Passer jenne Høuset got nok?

MORTEN. Jo, jo.

RASMINE. Hauerŋ?

MORTEN. Jo, vist saa.

RASMINE. Kreturet?

MORTEN. Jo, de jø du renok ...

RASMINE. Faaer Inne allesammen de, I kaa ee?

MORTEN. Æ ... Æ ...

RASMINE. Hva?

MORTEN. Jo vist saa, vist jø vi de, Rasmine.

RASMINE. Jam du kaaŋ danne jaue diŋ Høusholderske væk, naa dunne haar Spor aa klae ouer. Aa de haar du junne? Haar du vel?

MORTEN. Næj, det haar jænne, næj . . .

JENS. Men saa haar sku jæ.

KRISTEN. Aa jæ.

ANE. Aa jæ.

RASMINE. Ja, va rar de mei! Gaa I heller ver te sit, aa pas jer sæl.

JENS (*rasende*) Næj, haar vi saan in Stømb's Sounefoue, saa hanne tø snakk tæ et Fruentømmer, saa tø sku jæ. Naa, du trouer enne, vi haar noue aa klae ouer dæ faa, diŋ forbigstredede Hex. Jæ ska Satan edtme ji dei rent aae, diŋ So. Faa det føyte, jier du denne Folk altfaa lit . . .

RASMINE. Aa du jier denne Folk alfaa møyje. Jæ kaa nok høuse forleden Aaer, da du hue deŋ nette Kenstepie, som saan plusli maatte reise, faade huŋ jik aa ble saa tykmaue; hiŋe hue *du* vist jie faa møyje, aa de va næsten være end faa lit; aa ves aa du ve haae, aa jæ ska fortælle Kresten none fler Histaarier om dei ae deŋ Slaus, saa kaaŋ du baare bleie staaenes; men ves aa du haar faat nok, saa æ de bære, aa du rubber aa mæ dei mæ de samme, faastaaer du!

JENS. Ja, jæ æ sku ligla . . .

RASMINE. Aa saa va de *de* Aaer mæ Dejnekonen . . .

JENS. For Satan, diŋ raaene Mær, jæ ve skunne staae aa høre paa alle denne Løjnehistaarier. (*han render ud og smelder Døren i efter sig*)

KRISTEN. Blei her dou, Jeens, du ve danne vaare bekeŋ aa reŋe faa saan et Fruentømmer.

ANE (*gaar hen til Morten og lægger Haanden paa hans Skulder*) Faa Mo tæ dæ nu, Mordŋ, faa æs bleier de aller tæ noue. (*Hun bliver staaende under det følgende, ivrigt ophidsende Morten*)

RASMINE. Haar du noue aa ska haae saut hær, Kresten?

KRISTEN. Kask lit mer en dei.

RASMINE. Ja, du pleier ju aa vunt aa haae diŋ Snøue alle Stæer, vaa deŋne ska vaare, som faaleen Aaer, du nok kaa høuse, mæ di to Hokker Bræŋe, der laae jævneseies nere i Skoveŋ. De va nok eŋ heel Seraat faa dei, aa du hev dei nok meer en eŋ Næffel aa d'aaŋ Hokke. Aa du va ju eŋ svær Drae tæ aa bejyŋe mæ, men paa Sekastiŋ va du vest enne saa svær iŋ Kopherre.

KRISTEN. Du kaaŋ sku seie om mæ, va du ve, dit Tøske, faa jæ æ iveksom danne saa naaeraaig som ham dær. Kaa jæ baare faa Lov tæ aa sundre mei lit, saa ska jæ nok manderer mæ; aa nu ska du Satan Kraft nokke mæ komme tæ aa besse.

RASMINE. Du sku heller gaa heem aa se vudden aa diŋ nøberre Ko haar de, de stømb's Kretur, aa hunne ska meinge paa Mælken; faa æs ska du vel haae pumpe lit Vaan i deŋ; deŋ Vunne, meen jæ, aa du haar.

KRISTEN. Ja, jæ tvil skunne paa, aa du jærne . . . aa du kleer svært etter aa faae mei astæ nu; men de meis nunne mei. (*I det samme rejser Morten sig og gaar ud af Døren*)

RASMINE. Voer gaaer du hen, Mordin?

KRISTEN. Va raer de dei. Du ska kun sørre faa aa komme øu a Høuset, men lit gesvendi, faastaaer du.

RASMINE. Ja, I kaañ, iviksom danne sætte mei øu i Jauden.

KRISTEN. Faa vem sku vinne kuñe de?

RASMINE. Faa Øvriheen.

KRISTEN. Øvriheen, de æ Sounefouen. Vi kaañ ju spørre ham a.

RASMINE. De kaa vi jerne. (*Morten kommer i det samme ind med Stok og Overfrakke paa*)

RASMINE. Va ska de betye? Jæ ve spørre dei om: Kaañ man ætter Lovene jaue en Høusholderske øu øuen Opseielse. Ves du nu enne svaare reedit, saa kaañ du vaare forvesse om, aa jæ ska blamere dei ouer hele Bøien. Svar nu som Sounefoue!

MORTEN (*med en fortvivlet Kraftanstrengelse, slaar i Bordet*) I Louens Navn, luk Kæft, Rasmine Olsen, aa rub ae!

ANE. De va storartit, Mordin, du æ enne bañe.

KRISTEN. De va sku got jort, Mordin, aa saa haar du enða taae Sounefouetøiet aae.

RASMINE (*med sammenbidte Tænder*) Hør, Kresten Pæsen, ves du nunne peler heem mæ dæ mæ de samme, saa ska jæ faatælle diñ Kone, vaa du aa Pølseole va henne i Foraaret, da du hue bilt hiñe in, aa du va øue aa se paa Heste?

KRISTEN. Jam . . .

RASMINE. Aa de ska bleie den, Dau i Moeren.

KRISTEN. Jam, jæ meen baare . . .

RASMINE. Kommer du astæ?

KRISTEN (*gaar hen imod Døren*) De æ dou aa snaart . . .

ANE (*forfærdet*) Gaaer du, Kresten?

KRISTEN. Ja, jæ ve skunne bleie hær hele Natten, naa Mordin enne ve jælbe tæ.

ANE. Ja, saa Gu fræls vus . . . (*idet hun pludselig løber ud*) Aa, mon doune Smeen?

RASMINE. Go Nat, Kresten, aa pas saa du aae en aañ Gañ!

KRISTEN (*famler ved Laasen*) Men saa . . . saa seier du vel enne noue, Rasmine, om de dær?

RASMINE. Se du baare, du slebber astæ! (*Kristen lusker af*)

RASMINE (*stiller sig med Hænderne i Siden foran Morten, der synker ned paa Stol*) Saa æ der nok kun vus to tæbaes, Mordin?

MORTEN. Ja, vus to, ja, der æ nok kun vus to. (*ynkelig*) Aah, jæ æ saa vou, Rasmine, jæ ve slet enne, va jæ jø.

RASMINE. Ja, de kaaŋ vi ju alti snakke om i Moeren. Nu æ de vist bæst, du ser aa komme i Serŋ.

MORTEN. Ja, vist saa . . . men . . . ska vinne seie, lille Rasmine, aa dette hær de snakker vi aller mer noue om.

RASMINE. Ja, de kaaŋ vi ju vente mæ aa snakke om tæ i Moeren; men der æ baare eet, aa jæ ve seie dæ i Jauden; aa de æ, a ves du noen Tier mer snakker et enestens Oer om, aa jæ ska besse, saa bleier jæ enne go faa Fremtien.

MORTEN. Næi, Jøsses Kaas dou, Rasmine, næi Jøsses Kaas dou!

RASMINE. Saa seier vi de mæ de samme, aa du ye aller opseie mæ mer.

MORTEN. Aller, ja vist saa aller.

RASMINE. Aa saa i Moeren faaer jæ de skreflit; aa saa slaaer vi fast, aa jæ bleier hær faa evi!

MORTEN. Ja vist saa, faa evi, lille Rasmine, faa evi.

SMEDEN (*en vældig Kæmpe kommer i det samme buldrende ind med Ane i Hælene*)
Go Auden. Ja, den lille Ane kommer aa fortæller mei, aa Mordinŋ haar saut dæ op, Rasmine, menŋ aa dunne ve astæ. De æ vist bæst, aa du ser aa komme astæ mæ dæ.

RASMINE. Næi, Mordinŋ haar ombestemt sæ. Haŋ ve heller haae, jæ bleier.

SMEDEN. Ja, de troer jænne aae, nu ve jenne vente hær.

RASMINE. Jam, du kaaŋ ju sæl . . .

SMEDEN. Jæ venne høre paa dit Vrøvl! Se, du rubber astæ!

RASMINE. Jam, du kaaŋ ju sæl spørre Maaenŋ.

SMEDEN. Ja, ja, da faa Faen! Sei mæ, Mordinŋ, ska huŋ dær øu eller ska huŋ bleie?

MORTEN (*skælvende*) Ja, huŋ ska . . .

SMEDEN. Ja, dær kaaŋ du sæl høre, aa haŋ seier, aa du ska øu.

RASMINE. Næi, haŋ mente . . .

SMEDEN. Nu ve jæ Satan kraftsplendre miŋ, Faahammer enne høre mer paa dit Vrøvl. Æ du astæ?

RASMINE. Hør, miŋ, goe Sme? Va kommer ditte dei væ? Kaaŋ du hause i Fjor . . .

SMEDEN. Luk Kæft aa skrub a!

RASMINE. . . . Denŋaŋ da . . .

SMEDEN. Herut mæ de samme!

RASMINE. Jæ gaar enne i Jauden!

SMEDEN (*stiller sig lige foran hende*) Va jø dunne?

RASMINE. Jæ ve haae Lou aa Ret.

SMEDEN (*knytter den venstre Næve for hendes Næse*) Ja, se hær æ Lou, (*den højre*) aa hær æ Ret; aa du ska faae baee Lou og Ret, ves dunne rubber ae mæ de samme; Satan kraftsplendre mæ.

RASMINE. Va seier *du*, Mordin?

SMEDEN. Va bleier de tæ? (*løfter højre Haand*) Æ du færi?

RASMINE. Jæ kaaṅ danne bære menne Saer væk i Nat.

SMEDEN. Nu gaaer Mordin, aa jæ ouer hos mei; aa saa jælbs du aa Ane mæ aa stavle al dit Skit op paa Feervounin, øue i Gaarin, aa saa laer jæ min Dren sætte Hobben faa, aa saa køre haṅ dei aa dit Møi ouer tæ diṅ Søster i Nat.

RASMINE. Jæ kaaṅ danne . . .

SMEDEN (*løfter Næven igen*) Mugger du? For Satan!

RASMINE (*tier og skeler til Næven*)

SMEDEN. N--n--n, de va da hældit. Aa ves aa du noen Tier meer sætter denne Been i dette Høus ijen, saa ska jæ flække diṅ Røgra. Om enṅ hael Timme æ der spæṅt faa. Kom, la vus saa gaae, Mordin!

MORTEN (*springer op, og da han er naaet om bag Smeden, griber han Ane og kysser bende lige paa Munden*) Faavel, lille Ane, vi ses snaart ijen. Tak ska du hae, Sme, du kaaṅ sku klare Ærterne! Aa saa Faavel, du dær, aa ji jæ aller ska se dei mer - aller - Faavel, dit gamle, gule Fueleskræmsel! Faavel - faa evi!

Teppe.

II

I HØSTENS
DAGE

Personer:

Morten Hansen
Rasmine
hne
Hans Olsen
gens
Kristen
Svend

Gaardejer.
hans Kone.
deres Datter.
Forkarl.
Karl.
Karl.
Dreng.

Handlingen foregaar i Mortens Spisestue.

(Simpel møbleret Stue. Paa Bordet en Voxdugsdug, hvorpaa en Øldunk, et Saltkar og stort Fad med Smørrebrød. Morten, en høj, tør, midaldrende Mand med gnavent Udseende kommer ind. Han ser Fadet, mønstrer Brødet og studser.)

MORTEN (*raaber*) Rasmine, Ra--asmi--ine! kom hær!

ANE (*kommer frem fra en Dør, som Morten vender Ryggen til; hun er en sød, lille Nittenaarspige, men kigger frygtsom omkring*) Va ve du?

MORTEN (*uden at vende sig*) Va jæ ve? Jæ ve, a I ska vie, a jæ vee, vem der æ Herre hær i Høuse, aa de æ jæ; aa naa jæ æ de, saa ve jæ sandeli aa rejere, aa haae, I retter jer ætter, va jæ haaer saut; æ du mæ paa de, Kone?

ANE. Ja.

MORTEN. Jam saa maae du ju vare tokke, dit Skabri, naa du jø de uqe, skønt aa du vee de goe, sandeli. (*Vender sig om*) Næ, va æ dou de. (*Med Tordenrøst*) Heer du Rasmine?

ANE. Næ--æ i.

MORTEN. Jam, vaafaa i Alverden kommer du saa, Tøs, naa jæ seier Rasmine?

ANE (*tier*)

MORTEN. Kaa diŋ øuopdraune Uqe enne svaare, naa diŋ Faar snakker tæ dæ. Vaafaa kom du saa?

ANE. Faade aa Mor . . .

MORTEN. Aah, jæ venne høre paa al dit Vrøvl aa alle denne Uŋskylniŋer.

ANE. Jam du saae ju . . .

MORTEN (*rasende*) Ska du svaare diŋ Faaer imo, diŋ flabbede Teiŋ! Kom hær hen, sandeli!

ANE (*nærmer sig usikkert*) Va æ der, lille Faaer?

MORTEN. Vem haaer smort Brøet i Jauden? Haaer Rasmine?

ANE. Næi, de . . . de haaer jæ, lille Faaer!

MORTEN. Ja, de æ nyelit, sandeli! Haaer jænne paa de allerstrænjesten forboe al Æggema i disse dyre Tier? Haaer dunne hørt de?

ANE (*nøgende*) Næ--æ i.

MORTEN. Va haaer dunne, diñ, Løjnhals. Naa, haar du hørt de?

ANE (*klynkende*) Jo, jæ troer nok...

MORTEN. Aa saa ser jæ elejen Æggema hær paa den første Talærgen. Nu veste du, aa jæ haaer vaaren øue hele Dauin, aa saa tænnte du kask heller enne, aa jæ sku komme heem tæ Naaerin. De æ sandeli nyelit.

ANE (*grædende*) Du maanne vare vree, lille Faaer.

MORTEN (*aldeles ude af sig selv*) Vaare vree! Va Sat... va... va... va sae du, mente jæ? Vaare vree! Va sku jæ æs vare? Va kaan de saa nøtte, de hele? Va kaan de nøtte, aa jæ æ en a di helliste i Sounet, a jæ gaaer i Kerke ver Søndau, a jænne levere Mælk tæ Meieriet om Søndauin, a jæ haaer laut æ mæ aa baane aa hoelt obbe mæ aa taae mæ in lille Knajt, a jæ gaaer møie tæ Møe aa kommer sammen mæ Præstens, va kaan al de nøtte, naa jæ faaer saan et øutie Baarn!

ANE. Jæ æ da heller enne saa forskrækli, Faaer.

MORTEN (*snærrer*) Va æ dunne! Faa de første jø du lie lout imo diñ, Faaers Formaanin, faa de aarjet ve dunne svaare ham, naa han snakker tæ dæ, faa de fjere æ du storsnøue ouerfaa ham, faa de femde seier du Løjn, aa faa de sæete saa æ du in nederdrægdi Tøs aa møie, møie mer. (*stikker hende en knaldende Lussing*) Du faakænn aa faae noen i diñ baare Røu, sandeli.

ANE. Men Faaer dou...

MORTEN. Ja, de kaanne nøtte noue, aa du nu tvein; den, som tæsker sit Baarn, ælsker de tilit. Aa ves dunne bleier møie bæer, saa kaan du ju hæller aller faa Præstens Søn.

ANE (*farer pludselig op*) Den puggelrøgge...

MORTEN. Ja, jæ æ sku... jæ ment, jæ æ saa sandeli ligla, enden ha æ puggelrøgge, æller va han æ. Han ve jærne haae dei, de vee jæ, aa ves Præstin, sæl enne haaer noue derimo, saa bleier de saadan. Færi!

ANE (*bulkende*) Jam han æ ju faa vou tæ aa arbeie i Joeren, aa han æ ju faa dum tæ aa læse, saa...

MORTEN. Han kaan vel nok bleie et aa aarjet, aa saa bleier jæ i Familie med Præstin, aa Præstin sæl æ vest in ri Maan, saa dær æ manne Faadele væ den, Histaarie.

ANE. Jam jæ vel enne...

MORTEN. Du ve lugge diñ, Flab i Tøs; de æ de, du vel. Aa saa i Moeren saa gaaer jæ op aa snakker mæ Præstin om den, Sa.

ANE (*skriger*) Jam jæ seier dej...

MORTEN (*klasker hende en svær Lussing til*) Jæ vel enne haae alle denne Ein-

veŋŋer. De bleier, som jæ nu haær saut! Færi! Aa saa maæ jæ ner i Hauŋ, aa se aa hitte Rasmine, aa vi kaaŋ faa deŋ, Naaere. (*Han gaar ud. Ane bliver, højt bulkende*)

HANS (*kommer ind; han er en køn, 30 aarig Karl med 2 klare, skælmske Øjne; han tørrer sig med Skjortæærmet om den sveddækte Pande*) Hør, ska vinne snaart haæ noue Naaere... men va æ dou de, lille Ane.

ANE (*bulker voldsommere*)

HANS. Staaer du hæer aa græer, lille Ane, men... men la dou vare miŋ Pie, men Jøsses dou, va æ der dou?

ANE. Jæ... æ... saa... øuløggeli, Haans.

HANS. Æ du de... jam jæ... va... (*belt forlegen*) kaaŋ jæ dounne jælbe dei, Ane? Va æ der dou skeet?

ANE. Jo... haŋ... haŋ slo mæ... aa... saa

HANS (*slaar i Bordet*) Slo haŋ dei? Jæ ska mørbanke ham.

ANE. Jam, haŋ æ saa... saa tokke i Dau, faade aa haŋ... aa de.

HANS. Ja, jæ ska veŋe op aa nee aæ ham, deŋ Stømber.

ANE. Jam haŋ æ ju saa hisig, saa vi ska ju uŋskylle ham lidt. Aa nu æ de nok gaæ ham saa møie imo i Dau.

HANS. Saa? Vudden de?

ANE. Jo, faa du vee ju, vudden aa de kniver mæ Høstiŋ...

HANS. Ja, de ska du sku haæ Ret i, Ane; faa saa vit, aa jæ kaa skønne, saa bleier vest hele Restiŋ øelaut, ves vinne faaer deŋ iŋ i Moeren, aa de æ vi ju to Maaŋ faa lidt tæ aa kuŋe.

ANE. Jam, jæ kuŋe kask jælbe...

HANS. Ja, aa jæ kuŋe slæve faa to, saa pass de ju; men va Glæe haær saa vi æ de?

ANE. Jam, haŋ bleier ju tokke...

HANS. Haŋ bleier møie mer end som de; haŋ gaær fraa Faastaaŋen aa bleier skrubrauruskenesedderspændt vanviddi, ves aa al Hauriŋ gaær hen aa bleier øelaut.

ANE. Jam dæfaa haar haŋ aa vaaren øue i bægge Soune i Dau faa aa faæ iŋ-jiŋ Høestmaaŋ, men enne een enstens va lei.

HANS. De va sku møie; ja saa gaær de galt i Ouermoeren.

ANE. Jam, de æ dæfaa, aa haŋ nu æ saa gnauen...

HANS. Aa saa ska du haæ Tæsk.

ANE (*begynder at hulke igen*) Jam de æ enne de væste, der æ noue, der æ møie, møie være.

HANS. Jam, nu græer du ju ijen, lille Ane. Kaa denne leiŋre lidt, aa du faatæl mei, va der æ i Vejen. (*rent forlegen*) Du maaenne græe saan, lille Ane, saa jø de mæ ju saa uŋt.

ANE. Aah! de æ saa faaskræklit.

HANS. Va æ de da saa?

ANE. Jo, ser du, Haans, i Moeren ve haŋ, gaa tæ Præstiŋ, faa aa faae mæ jift med Sønniŋ.

HANS (*farer sammen*) Va . . . va ve haŋ? Sønniŋ? Ham . . . ham mæ Røggiŋ?

ANE (*hulker haabløst*) Ja, de æ ju saa sørrelit.

HANS (*forbitret*) Ja, dær haaer vi ju hele hans Hællihee! De æ dæfaa, aa haŋ sæl æ saa from, aa vi aanŋre aller tø sætte iŋ lille iŋ i æller taae iŋ Snabs æller saan noue, de æ baare, faa haŋ kaaŋ, faae jort siŋ Daaeter øuløkli aa sæ sæl i Familje mæ di store aa faae iŋ faarnem aa ri Svierfaaer. Satan knægge hans Hals!

ANE. Jam jæ vel enne haae ham, jæ vel enne haae ham; va ska jæ dou jørre? Kaaŋ du dounne jælbe mæ, Haans?

HANS (*raadvild*) Vudden sku dou de gaa tæ? Ves aa jæ hue vaaren eŋ, ri Goermaanŋssøn aa hue vaaren møie penere aa klouere, saa du kuŋe haae brut dei lidt om mæ, saa kuŋe jæ kask . . .

ANE (*ser op*) Va æ de dou, du seier, Haans?

HANS (*ulykkelig*) Ja, du maaenne bleie vree, Ane, men de slap saan øu ae mei.

ANE. Va slap øu ae dei?

HANS (*med en fortvivlet Kraftanstrengelse*) Aa jæ gaaer hær aa . . . aa . . . aa holer eienli saa møie ae dei.

ANE. Holer du ae mei?

HANS (*ynkelig*) Jam jæ kaaenne jørre faa de, Ane, du maaenne bleie vree!

ANE. Vree? Jam Haans dou! de va ju de jæ græe ouer, aa jæ sku skels fraa dei.

HANS. Ane! (*griber fat i hende*) Ane! (*holder hende ud fra sig*) Ane! (*trykker hende ind til sig*) Hurra! tralalalala! (*Svinger hende frem og tilbage og danser om med hende*)

La der nu ske, va der vel. Nu haaer jæ faat deŋ, bæste Kammeraata i Verden. Nu tø jæ hamle op mæ hele Hælvé, om de ska vare.

ANE. Sleb me, sleb me! Haans, der kommer nouen.

HANS (*danser fort*) La komme, va ve! Jæ ska nok staae mæ!

(*Svend, en lille, tynd Fjortenaarsdreng, kommer rendende ind; han tørner mod de dansende, og alle 3 triller om paa Gulvet. Hans springer rask op og hiver Ane med op.*)

SVEND (*rejses sig langsomt, gnutter sig og siger muggen*) Naada!

HANS. Ja, de æ di Støe, som Verden jier.

SVEND. De æ iŋ aadi Maner aa bære sei a aae.

HANS. Ja, de æ danne noue aa vare muggen ouer, Dreŋ; jæ lærte baare Ane aa daaŋs Tango.

SVEND. Saa de gaaer saan faa sæ!

HANS. Op mæ Moet, Dreŋ!

SVEND. De kaa du saet seie.

HANS. Æ der dou nu noue i Vejen ijen. Jæ kaaŋ dounne begrive, vaafaa hele Verden enne æ løkli.

SVEND. Aah! ves du fek Tæsk øue i Goeriŋ aa Puf hæriŋe i Støuen, saa du satte dæ paa diŋ Røv bægge Stæer, saa va du kask heller enne saa løkli. Men ska vinne snart haae Naaere? Kloggen æ hael ni, aa jæ haaenne faat noue, sien deŋ va fire.

ANE. La vus baare bejyŋe, saa faar Faaer aa Mor ee, naa di kommer.

HANS. De seier jæ sku mæ, Ane! tralalala!

(Jens og Kristen kommer ind)

KRISTEN. De kaaŋ sku snart vare paa Tie aa faae noue i Skruttŋ.

JENS. Ja, de ska jørre got; jæ trode, aa I hue bejyŋt.

HANS. Næi, vi haar haat veidiere Teiŋ aa tænge aae. La vus saa baare ta fat; faa nu æ vi ree mæ. *(De sætter sig alle 5 og begynder at spise)*

KRISTEN. Vudden æ æs Homøret hos deŋ gamle i Dau.

SVEND. Ja, de æ Mandaushomør, de ska jæ loue faa.

JENS. Æ hanne heeme, Ane?

ANE. Jo, haŋ kommer nok liestras.

SVEND. Sekke saa eŋ Ballae, der bleier her ouer, aa vi haaer bejyŋt aa ee, før haŋ kom.

HANS. Vi kaaŋ danne vente hele Natten paa ham. Men Ballae de bleier her sku, vudden de saa gaaer.

ANE. Sei enne noue, Haans!

HANS. Vest ska de frem, miŋ Pie, de ska dunne frøite faa, aa vi ska nok faa brøgge deŋ Histaarie ridi sammen, ves aa I baare ve jælbe tæ.

JENS. Va æ de mæ, Haans?

HANS. Ja, ser I, de æ ju saan faa det føyte iŋ Hemlihee, faastaaer I. Men de kaaŋ vel enne jørre noue, aa vi faatæller dem deŋ, Ane, faa ves aa dinne ve jælbe vus, saa kaaŋ nok vi to enne stelle møie op.

ANE. Næi, de haar du nok Ret i. *(Hun rejser sig og gaar ud)*

KRISTEN. Naa, va æ de saa da?

HANS. Jo, nu ska I høre; i Moeren saa gaaer deŋ gamle tæ Præstiŋ aa seier tæ ham, aa nu æ Ane hær færi tæ aa jiftes, saa nu æ der vel enne noue i Vejen faa, aa huŋ kaa faae hans Søn.

KRISTEN og JENS. Ham mæ Pukliŋ!

HANS. Ja, naturliveis.

KRISTEN. De æ sku nederdræktit skamlit, ska deŋ kønne Pie haae den . . .

JENS. Pas lidt aae, du. Huŋ ve kask jerne sæl haae ham. *(Ane kommer ind igen med et Sennobsglas)*

KRISTEN. Ja, de æ jæ skunne baŋe faa aa spørre hiŋe sæl om. Hør, sei mæ iŋgaŋ, Ane . . .

HANS. De behøvs enne. Faa jæ haaer tænt aae i Jauden aa faatælle Mordin, aa jæ haaer forloue mæ mæ Ane.

KRISTEN. Va haaer du?

JENS (*til Ane*) Va æ de dou, haŋ meen?

KRISTEN. Næi, nu haaer jæ dou aller hørt tæ Mae; saa æ de nok bæst aa ønske tæ Løkk.

JENS. Ja, de maa jæ nok mæ. (*De har alle holdt op med at spise uden Svend, der fortsætter ufortrødent*) Men va ska dou de bleie tæ?

ANE (*henrykt og fortvilet*) Ja, de seier jæ 'mæ.

HANS. De ska sku maeli gaae.

KRISTEN. Haaer du inŋ Plan da?

HANS. Næi, va sku jæ dou mæ den?

JENS. Jam haaer du da slet enne tænt, va der kaa ske, naa du seier de?

HANS. Ja, der kaaŋ ju ske saa møie.

KRISTEN. Ja, faa de føste ve haŋ ju slet enne tro de, naa I seier de, aa faa d'aaŋet ve haŋ stras jaue dei øu, reŋe op hos Præstin mæ de samme aa faae sat den føste den bedste Dau tæ Brølbet.

ANE. Ja, de æ jæ aa baŋe faa. Vi maae vest hæller vente lidt mæ aa seie de, lille Haans.

HANS. Bleier de bære, naa vi venter da?

JENS. Næi, de jø de smænne.

HANS. Jam, va ska vi saa jørre. (*Længere Taushed, Svend tager det sidste Rundtenom*)

JENS (*rækker Haanden frem, men opdager Fadet tomt*) Nu haaer den Satans Dren æt al Maiŋ.

ANE. Jæ ska stras komme mæ noue mer. (*bun gaar ud*)

SVEND. Der ska aa noue tæ aa staae imo mæ faa alle de Tæsk, men haŋ kaaŋ baare prøue aae aa ji mæ inŋ enstens Løusiŋ tæ, saa ska jæ dou ligot skælle ham Hæer aa Ære fraa . . . saa nu kommer haŋ (*han propper al Brødet ind i Munden paa eengang*)

MORTEN (*kommer ind*) Haaer du høust aa vaaŋe Kørerne tæ Medau, Dren?

SVEND (*med Munden fuld af Mad*) Ja--r--r--a.

MORTEN (*bidsig*) Va æ de faa inŋ Maae aa svaare paa, dinŋ Lømmel? (*klasker ham en Lussing*) Du haaer danne nøe aa fraese saan, dinŋ Groveer! (*sætter sig ved Bordenden*) I holer faa Resten oppe i go Ti, Folk.

HANS. Kloggen æ ju da snaart ni.

MORTEN. Jam de æ da aa Høstiŋs Daue. Næi, i menne onŋe Daue da va de aaŋeles; men Tierne bleier vouere aa vouere, aa Uguliheen taer tæ alle Vejne, som der staaer i Bivlen, aa den ska. Æ I faa Resten færre mæ aa ee?

HANS. Næi, vi venter paa etjet Faffel!

MORTEN. Ja, ji alle Folk kuŋe arbeie, som di kaaŋ ee, saa ble der jort mer.

HANS. Jæ trode æs, aa naa der ble æt møie, ble der aa jort møie.

MORTEN. Jam du tror vest aa tit fejl; aa faa Resten saa strier de aa nok mo Skriften, aa Folk seier ders Høusbuṅ imo. Men voer mon dou Pien bleier æe mæ deṅ Ma, faa jæ æ sandeli aa blet sulten? (*Rejser sig og gaar ud*)

SVEND (*truer med Haanden efter ham*) Deṅ Løusiṅ ska du faa got betaalt! Gusk-lou, haṅ æ i Prækejørnet; faa nu haaer jæ faat iṅ herli Plan. Nu ska I høre! (*Alle bøjer sig ivrigt frem, Svend hvisker en hel Del, de nikker begejstrede*) Men naa baare vi faatæller ham, aa hele hans goe Haure gaaer rabundus, ves deṅne kommer heem i Moeren, saa ska vi se hans jerie Sjæl. Ssss, nu kommer han ijen.

MORTEN (*kommer med Brødfadet, sætter det paa Bordet og sig selv ved Bordenden*) Ja, nu kaaṅ I bejṅṅe faafraa (*tager sig selv et Strykke*)

HANS. Haaer du faat skaffe iṅjiṅ Høestmaaṅ tæ i Moeren.

MORTEN (*affejdende*) De bleier ju miṅ Sa. (*De andre begynder at spise igen*)

HANS. Ja, vel saa; men de vaare enne ret læṅe, før vi faaer et faaskrækkit Rejn-vajr, aa vi fejl ju næsten al Hauriṅ ino.

MORTEN. De behøvr vel hæller enne rejne mæ de føste.

HANS. Næi, men ves de holer i Moeren ouer, saa æ de store Teiṅ.

MORTEN (*uroilig*) De vee du vel enne?

HANS. Jo, det tyer da altiṅ aae. Aa faaer vinne Hauriṅ i Høus, før deṅ Skøl kommer, saa faaer vi øelaut al de dyre Korn.

JENS. De bleier ju et ræsomt Taev.

MORTEN. Jam vi kaaṅ vest aa faae de meste iṅ i Moeren.

HANS. Ja ves vi allsammen hæṅer grout i, saa kaaṅ de kask gaae mæ Nø aa næpp.

MORTEN (*barsk*) Jam de æ der vel hæller enne noue i Vejen faa, aa vi kaaṅ.

JENS. Næi, faa de bleier ju et faaskrækkit Taev.

KRISTEN. Ja, de æ ju slet enne tæ aa seie.

MORTEN (*arrig*) Saa la dou vare mæ aa seie noue derom.

HANS. Æ her dou hæller enne tæ aa faae iṅ Høestmaaṅ?

MORTEN. Næi, jæ haar sandeli prøvt alle Vejne.

KRISTEN. Ja, saa ser de renok galt øu, ves iṅ æ vus enne kaaṅ arbeie i Moeren.

MORTEN. Va æ de faa noue Vrøvl! (*Raaber*) Ane aa Rasmine! Vaafaa bleier I derøue? Kom hæriṅ aa faae noue Ma mæ! I ska væl enne haae aaṅre Retter end dem, vi faaer. (*Ane og Rasmine, der ser lille, mager og forskræmt ud, kommer ind og sætter sig hen til Bordet uden dog at spise*)

HANS. Kaaṅ vi dou enne iṅṅaṅ faae iṅ Dreṅ tæ aa jælbe vus lidt i Moeren?

MORTEN. Næi, jæ haaer vaaren all Stæer. U - jæ va tæfres, aa deṅ Høst væl va ouerstaee, aa vi snart kuṅṅe faae de Brølb.

HANS (*tilsyneladende forbauset*) Brølb?

MORTEN. Ja, jæ haaer tænt me, aa huṅ sku haae Præstens Søn. De æ ju alti iṅ Glæe aa kuṅe komme i Slait mæ iṅ from aa gufrøgdi Herrenstjenner, aa haṅ haaer vest enne noue imo de, saa de va ju bæst aa faae ortne de saa snaart som moelit.

HANS (*tøtt*) De æ jæ baṅe faa, aa derne bleier noue æ mæ, Mordiṅ.

MORTEN. Va . . .

HANS (*uforstyrret*) Faa huṅ brø sænne noue om ham, ska jæ seie dæ.

MORTEN. Jam æ du da . . .

HANS (*som før*) aa da jæ vee, aa du ju danne ve jørre dit enstens Baarn øuløklit faa Livsti . . .

MORTEN (*springer op*) Jæ haaer da . . .

HANS (*som før*) væ aa tveiṅe hiṅe tæ aa taae iṅ, hunne ve haae . . .

MORTEN (*slaar i Bordet*) Sandeli, Sandeli, Sandeli . . .

HANS (*som før*) saa anser jæ de faa redit aa seie dæ, aa der æ iṅ aaṅen iṅ, huṅ holer æ . . .

MORTEN. Va raer de dou dei, diṅ Flab? Luk dou diṅ Kæft i! jæ ska da nok øuen diṅ Jælb faae sørret faa miṅ Daaeter, der enne raer dej de riṅeste. Dette hæer æ dou snaart faa galt. Sæl om Tøsen haaer slaret tæ dej, saa maae du dou vie, aa du jø iṅ stor, stor Syṅ væ aa bære dæ saan a. De strier mo alt, va der staaer i Skriften, aa du kaaṅ reskere aa komme i Hælvæ faa de.

JENS. De va sku svært.

MORTEN (*farer op mod ham*) Æ du da aa tokke?

ANE (*springer op*) Høer, Faaer . . .

RASMINE (*trækker tilbage i hende, skælvende*) Ti stille, lille Ane! sej doune noue!

ANE. Jo, jæ ve seie noue . . .

MORTEN (*strengt*) Vee du va, Ane! Du æ enne noen Pattebaarn, men du æ naaet tæ Skæls Aær aa Aller. Aa de ska du vie, aa jæ æ enne faapleide tæ aa føe dei hæer mer; du kaaṅ komme hærfraa, va Dau de ska vare; faa du æ her kuṅ som en Kænstepie.

HANS. Va sejer du? (*truende*) Æ huṅ her kuṅ som Kænstepie, der kaaṅ komme herfraa, va Dau de ska vare?

MORTEN. Ja, sandeli; de tø jæ seie, saa tit de ska vare . . .

KRISTEN. De va sku møie! (*Svend hvisker noget til Ane, der forbauset nikker*)

MORTEN (*sirende af Hidsighed*) Saae du sku? Haaer jenne paa de øutrøkliste faaboe al deṅ Slaus hæer i Høuse. Jæ vel enne haae deṅ Baaṅen. Ves jæ noen-seiṅe høre noensomhelst æ menne Folk hæer i Høuse seie en Ee, saa kaaṅ haṅ faa siṅ Opseielse mæ de vuns, aa ska bleie veist væk øieblekli; saan iṅ Kaael haaer jenne Brøu faa hæer. Haaer I faastaae?

HANS, KRISTEN, JENS, SVEND og ANE (*springer alle som een op og slaar i Bordet*) Ja, Satan gale mæ saa.

MORTEN. Va? va! va? va! va? va! va? v-v-v-a??!!

HANS (*gaar ganske rolig hen og kysser Ane paa Munden; Rasmine skriger*) La vus saa se aa komme astæ!

MORTEN. Næj! stop! ... va ... Æ I ... faa Satan i ... Sandeli ... saa!

HANS (*gaar hen imod Døren med Ane ved Haanden*) Vi ska snart vare øue.

MORTEN (*springer hen og stiller sig foran Døren*) Va ... va ... æ Meniņe?

RASMINE (*jamrer*) Jøsses Kaas dou, der skeer vest iņ Ūulge.

MORTEN. Luk Kæft, Kælling! Va ska al de betye? Svaar!

HANS. De ska betye, aa vi ve vare øue ae Høuse iņen Audiņ.

MORTEN, Ūue?

HANS. Ja, vi vel alle haae vus iņ nøi Kunsjon.

MORTEN. Næi, holt nu lidt! maņ reņer enne saan fra siņ Plas.

HANS. Jo, du haaer saut vus op, saa maae vi ju fløtte.

MORTEN. Jæ? Saut op!

HANS. Jo, du ville junne haae Folk i diņ Kenste, du hue hørt baaņe.

MORTEN. Saa reis a Hælve tæ mæ jer allesammen!

KRISTEN. Næi, vi reis da fraa Hælve ae allesammen.

MORTEN (*griber fast om Haandtaget*) Luk Kæft aa rub ae mæ jer, alle 4.

HANS (*retter*) Fæem!

MORTEN. Va?

HANS. Du saae feil; de bleier fæem.

MORTEN. Saa ... aa?

HANS, Ane gaa mæ!

MORTEN. Næi, de bleier Fannemæ Løjn! Va ve I mæ hiņe?

HANS. Jæ ve jifte mæ mæ hiņe.

MORTEN (*forfærdet og foragtende*) Du?!

HANS. Ja, jæ ska nok faasørre hiņe.

MORTEN. Næi de bleier faa Sa ... ndeli Løjn. Haaer jæ faat ouerile mæ aa saut et feil Oer, I kaa hæņe jer i, saa æ jæ dou dær Herre ouer mit æie Kø aa Blo.

HANS (*rolig*) Næi, du æ enne!

MORTEN. De ska jæ veise dæ, Satan ... æ ... æ ..., som du æ.

HANS (*sikker*) Vi hæer æ Viner tæ, aa du før saae, a Ane kuņ, va Kenstepie, som ...

MORTEN. Ja jæ æ saa ...

HANS (*højere*) ... som kuņe komme hærfraa, va Dau de sku vare.

MORTEN. Ja, saa skrub du ae mæ, diņ lierlie Tøjte!

RASMINE (*hyler*) Næi, miņ æien Daaeter, du maa danne ...

MORTEN. Luk Kæft, Kælling, faa Saten ... æ ... æ ... æ da faare i dæ, sku maņ meene.

HANS. Ja vi æ færi tæ aa gaae.

MORTEN (*forbliver foran Døren*) Ja, saa skrub . . faa Sa . . ja, I æ . . aa la mæ . . . de va dou sandeli tæ Ballae.

HANS. La vus baare komme øu, Mørdin!

MORTEN (*ude af sig selv af Raseri*) Ja komme øu aa komme ein! De æ sku nyelit. Hær midt om Høestinj stekker mit enstens Baarn aa alle menne Folk ae, saa jæ setter ene tæbaes mæ den Hyleso. (*peger paa Rasmine*) Aa 'saa æ de mest krapeerlie, aa de æ kuns in Kænstekaael, aa min - min, Daeter renjer sin Vej mæ. (*han vakler hen til Bordet og slaar i det med Næverne*) Aa hær haær I to gaae aa hore ba min Røg, I raaene Lierliheer. Aah! rub ae mæ jer, aa la mei aller see jer meer, før jæ i Himlen ska se jer pins i den øuslukkeli Ild aa grinne ae jer.

HANS (*med Haanden paa Døren*) Ja, de jø smæn, liemøie, voer vi kommer, kommer vi baare enne sammen mæ dei.

KRISTEN. Næi, tør du staae ein faa, aa vinne kommer sammen mæ dei, saa ska vi nok komme paa den ridie Seie.

MORTEN. Jæ vel enne høre paa jert elendie Løjnevrøvl. Rub ae! Stras!

HANS. Haaer du danne mer aa seie vus?

MORTEN. Næi, kom øu! væk i in Faart! Skyñ, jer! Øieblekli!

HANS. Ja, saa faavel da! (*Aabner Døren*)

MORTEN. Vent lidt.

HANS. Va? Æ der mer?

MORTEN. Ja, taae . . . taae aa sei mæ, vaafaa ve Inne bleie?

HANS. De ve vi aa jerne.

MORTEN. Va?

HANS. Ve du baare la mei jifte mei mæ Ane.

MORTEN. Mæ Ane! Du aa Ane! Skrub ae! Skrub ae! Skrub ae!

HANS. De ska skee. (*gør et Skridt*)

MORTEN. Næi, vent lidt! vent dou lidt!

HANS. Va? Æ der mer, du vil seie?

MORTEN. Ja, jæ ve seie . . . jæ ve . . . jæ ve seie . . . Skrub ae Hælvæde tæ.

(*Han synker ned i en Stol, Rasmine jamrer høilydt, de fem gaar ud*)

SVEND (*gaar sidst; i Døren*) Al den goe Haure . . . aa din Daeter!

MORTEN (*mat*) La mæ aller, aller see jer mer. (*Pause; kun Rasmines Hulken høres. Morten springer op og slaar i Bordet*) Hoel op mæ den Støie, dit faabandede Frøuentømmer! (*Synker atter ned, Rasmines Hulken gaar over i Snøften; længere Pause*) Rasmine!

RASMINE. Ja, va æ der?

MORTEN. Luk Kæft, seier jæ dei ijen! (*Atter længere Pause*) Rasmine! (*han ser op*) Gaa øu i Goerinj aa sei . . . (*han rejser sig*) Sæt dei dou nee, faa Satan! (*Længere Pause, Morten mumler*) Saa stekker huñ ae aa taer ham aa kommer aller mer hær. Al den goe Haure! Jæ bleier ju øelaut.

RASMINE (*opbyder al sit Mod*) Ska jænne hente Haans?

MORTEN (*farer op*) Æ du gal aa tokke, Kælling, æ du tiŋrene tokke? Du haaer kask hore mæ ham aa, va ve du æs hær mæ ham. Aller mer ve jæ se ham faa menne Øine, Satan knække hans Hals! (*Længere Taushed, Rasmines Snøften begynder igen*) Rasmine!

RASMINE (*rædselslagen*) Nu . . . nu ska jæ la vare!

MORTEN. Æ du gal, diŋ Mær? ska du la vare, naa jæ ve haae dæ tæ aa jørre noue? Hent ham, de Satansbæst!

RASMINE (*bliver staaende uvis*)

MORTEN. Va Satan bleier de tæ? Kommer du astæ?

RASMINE. Jam, jæ vee enne ridi, vem du meen . . .

MORTEN. Vem Satan i de hee, hule Hælve sku de vare øuen Haans for Faen?

RASMINE. Jam du saae ju før . . .

MORTEN (*tordnende*) Va!?!

(Rasmine forsvinder skyndsomt. Morten synker atter sammen. Kort efter kommer Rasmine igen med Hans. Ane og de tre andre kigger af og til ind gennem den aabne Dør.)

MORTEN (*mat*) Hør, va ve du haae faa, aa I kaa bleie her Øuen øu?

HANS. Ane.

MORTEN (*tordner*) Va?

HANS. Ane, vergen mer eller meiŋre.

MORTEN. Skrub æ, faa Satan! (*Hans vil gaa*) Vent dou lidt. Va ve I haae faa aa bleie her i Moeren ouer.

HANS. Ane.

MORTEN. Herut mæ dæ! Stras! (*Hans begynder at gaa*) Jæ byer jer tue Kroner. (*Hans vedbliver at gaa*) Hører du, tue Kroner. (*Hans gaar videre*) Tue Kroner . . . tæ . . . (*fortvivlet*) . . . tæ ver æ jer. (*Hans har naaet Døren*) Men saa stop dou aa hør dou ætter, faa Faen! Diŋ sleibeene Horekaael, diŋ fattie Lort, va biller du dei iŋ? (*Hans er kommen ud. Morten slaar om*) Haans, kom lidt tæbae, Haans, jæ haaer etjet Faaslau. (*Hans kommer tilbage*) Ser du, Haans (*gaar hen og lægger sin Haand paa hans Skulder og siger ynkelig*) jæ æ ju snaart iŋ gammel Maan, aa døuer enne tæ møie mer; noen Søn haaer jænne, de enste Baarn, jæ haaer, æ Ane. Aa nu æ ju du iŋ faanufdi Kaael, saa du kaaŋ ju nok faastaa, aa naa jæ hele Tien haaer gaae aa glæet mæ tæ, aa miŋ Daaeter sku haae iŋ Præstesøn, saa æ de enne saan faa mæ aa opji de. Men nu ska du baare høre, va jæ æ komme tæ aa tæŋke aae. Se Præstens Søn, haŋ kaa junne passe iŋ Goer, aa haŋ æ ju aa ri nok i Faaveien, saa tænte jæ mæ, aa du kuŋe kask bleie saan noue Faavalter eller Bestyrer paa deŋe Goer; faa du æ ju æs iŋ faanufdi Kaael; aa saa kuŋe du vel kask nok a Aaere faae deŋ tæ Køvs faa iŋ billi Peŋe; aa du æ ju æs iŋ køn Kaael, saa du kaa maeli faa dei iŋ aanŋen net Pie? Va denne et got Faaslau? Va kaa du faalaŋe mer?

HANS. Ane.

MORTEN (*rasende igen*) Faen faatære diŋ frække Hals! Troer du, miŋ Daaeter; iŋ Buŋedaaeter, miŋ Buŋedaaeter ska haae iŋ fatti Løus, iŋ dum Staaere, iŋ sleibeene Høusmaarŋsunŋe? De ska bleie Løjn!

HANS. Ja, jæ taær hiŋe i alle Tæfælle, aa du faaer al diŋ Haure øelaut, de æ Faaskellen, faastaaer du. Faavel. (*vil gaa*)

MORTEN (*gaar frem og tilbage og smaasnakker*) Satans tæ Arej. Al deŋ goe Haure; Ane faaer han eleien. De ska skue bleie Løjn! (*Højt og truende*) Jøss, vaa jæ haaer Løst tæ aa tæske dei. (*Løfter Haanden; de andre styrter ind*) Troer du, (*sætter Hans den knyttede Næve for Næsen*) aa jæ vel bo uŋer samme Ta som dei, goe Kaael? Meen du, aa du ska vare Herre hær paa Goeriŋ, aa jæ ska leste runt her a Naae? Troer du, aa jæ ve leve i samme Høus som dei, der haaer sjole miŋ Daaeter aa øelaut alle menne Planer? Faa ves du troer *de*, goe Kaael, saa troer du moyrderli feil. Iŋen der æ gaae et haelt Aaer, faastaaer du, saa æ du jift mæ Ane, aa saa æ der bøgge et lille Høus paa Eŋiŋ a deŋ Lø øu mo Vejiŋ, tæ mei aa hiŋe dær, (*peger mod Rasmine*) aa saa boer du aa Ane hær paa Goeriŋ, aa saa boer jæ aa huŋ i Høuset, aa saa svaare du aa Ane vus iŋ ves aærli Iŋtait, som vi to kaa leve ortli æ. Faastaaer du? (*Han lader Haanden synke*)

HANS (*forvirret og forbauset*) Men . . .

MORTEN. Faastaaer du, faa Faen?

HANS (*rækker rørt Haanden frem*) Tak ska du haae, Mordiŋ, de ska jæ aller glemme dæ faa, Tak ska du haae!

MORTEN (*ser paa den fremrakte Haand, spytter en vældig Klat i den og vender Ryggen til*)

HANS (*lyksalig*) Du æ iŋ Knup, Svend. Kom, lille Ane!

(*Ane falder ham om Halsen*)

SVEND. De meen jæ mæ. (*Morten forbliver med Ryggen til dem alle*)

HANS (*kysser Ane igen og igen*) Hurra faa Mordiŋ!

DE ANDRE (*trænger sig frem*) Hurra faa Mordiŋ! Tæ Løkke! Tæ Løkke!

Tappe.

III

TRE DIGTE
I LOLLANDSK MAAL

Solbryllingsmorgenen! (Adondu's forellesnis, Tidst og med
Solbryllingst Sjørdh Lyfth.)

Peter til Marie:

Gomoeren, lille Mutter, paa den Højtisdau!
Vi ska vel op a Senj, aa tænke aae lidt Sjov.
Men først ve vi dou legge aa snagge sammen, vi,
om den gan vi va uge, den løggelie Ti. -
Den gan jæ va in lille Purk, da laae jæ i min Senj.
lant op paa Faaemidauin, jæ doune, doune Dren;
vill Faaer haae mæ op, saae Mor: „Ha, kaan dou tismok rene;
saa lakke du ham legge dær aa soue søt lidt læne!“

Mæ dei va de lidt aæeles, du maaette tili op;
imens jæ laae aa rakte dær min maelie Krop,
saa sa du uger Køerne aa malge, saa de klan
i Spaanene, du malge i; aah, Jøsses, vaa du san!
Aa alti haaer din Moer saut: „Den Pie hun æ klou,
faa va hun saa ska slie mæ, saa gaer de som i Sjou,
aa alti æ hun velli tæ aa jælbe tæ mæ noue;
den Maa, som hun ska faae in gan, faaer inen a di voue.“

Aa alle Kænstefolgene paa „Køllegoeriq“ va
saa glæ faa dæ; faa du sæl va alti go aa gla.
Diñ Moer saae: „Vaa deñ Tøs æ bõrri, from aa let!
Aa Kaaelene di saae: „Jøs, vaa huñ æ køn aa net!“
Jæ maaette aa ju jælbe tæ. Om Moerniqeñ laae jæ dou
i Señiq hæe aa gasse mæ aa lytte - de va Sjou -:
„Saa Kone, faa dou Dreñiq op! - „Men ti dou stille, Søren!
Vaafaa ska Dreñiq op aa gaac aa læbre hæe mæ Døren?“

Naa, Aaerne di jik; aa saa, saa kom deñ lee Ti,
deñ alleføste lee Ti: i Skole skulle vi.
Aa Wenter hañ va skunne tæ aa spøje saadden mæ,
hañ raavte op, han raavte ner, ok! vaa hañ kom astæ!
hañ røj saa bistert runt omkriñ i Piverøj aa Damp,
aa hue iq nederdrækti Teiq, som Fyrinq kaldde Tamp;
aa ves vi lauer lidt Spelop, stras hañ di Tampe tamper.
Vor Eñe tænte sommetier: „Deñ æ sku noue hamper.“

I Hoerejniñeñ dær va du renok enne seen:
du kuñe følles mæ Fritz Vøls, aa deñ Ros æ sku peen.
Jæ sæl, næ, jæ va junne vou, men enne nær saa klou,
næ, jæ faasto sku møie bære aa vare mæ tæ Sjoy.
Aa tit saa sto jæ faa mæ sæl aa tænte: „Hue blot
jæ Peñe tæ aa køve dei aa mei lidt Sukkergot.“
Aa tit saa laae jæ ba et Hejn mæ Øjne som 2 Sole
aa tænte: „Vaa huñ dou æ søe!“ naa du jik heem fraa Skole.

I Skoliñ frøs vi; saa tæsist, saa saae di: „Hør du ska
faae Bouseknabber, ber du om lidt Varme.“ Jæ saae ja.
Men Gu bevaarme naadi vel, vaadan jæ blee reet tæ!
han task mæ læsterlit aa blee i 14 Daue væ.
Saa traf iq Dau hañ Moer, der saae: „Hr. Lære, vout Dem vel!
Di sjæler Sounets Bræñe, aa Di slaer miñ Dreñ iqjæl.“
„Va mener Di?“ - „Va jæ haær saut.“ Aa Moer jik væk i Haarme;
men jæ fek aller mere Tæsk, men møie mere Vaarme. .

Saa blee vi konfirmerte; aa saa sku vi ju haae fat.
Jæ maatte slie i de hoert væ baae Dau aa Nat;
nu sou jæ skunne længe mer; næi, op, naa Sol brøe frem!
aa jæ fek lært saa manne Tein, faa jæ va finernem:
jæ kørte Mælk faa Faaer, kom øu aa kænne faa mit Brø;
aa tit, saa fare en deili Pie soe mæ, blee hun rø;
di Pier soe, aa jæ va køn, aa kuqe nok mæ lie;
men inen ae dem va elejn saa søe som Marie.

Saa kom jæ øu aa kænne hos din Moer; aa Plasiq dær,
deq ska jæ lie loue faa, aa jæ fek hurdi kær;
vi ree paa tokke Plagge runt aa trak mæ gamle Øj;
men mæ deq lille Rasmus laue vi dou væst Haløj,
hans Bouser flakte vi saadan, haq jik mæ Sjordin øu,
aa ingaq narre vi ham laqt i Mærrelgrauin øu;
da haq kom op, vaa soe haq øu! aa vree ble gamle Stinne,
aa jæ aa Mordin kuqe knap hole oppe mæ aa grinne.

Aa saa in Auden fek jæ et gevaldit Hæltemo,
aa saae tæ dæ de aa de; aa du ble rø som Blo;
jæ køste dei, du køste mei, jæ spraq mæ dei omkren,
aa dær jik enne laq Ti, før vi hue ver in Ren.
Aa da saa atter none Aaer va gaanske laqsomt glet,
saa saae Præstin da tæsist, aa vi to va blet et;
saa saae du faavel tæ dem derheeme omkren Stinne
aa fløtte hi fraa Vejlebøi tæ Søren, mei aa Trinne.

Vaadn de saa æ gaae hær, ve jenne seie dei;
de maa vi hæller tænke aae, Marie, ver faa sei;
in heel Deel haaer vi døie ju; men sammen haar vi stret;
aa to kaa bære klaare deq i vert Fald dou end et.
Aa vi æ kommen jennem de, der jik os rent imo,
inq kaa møie got vi faae, ves blot vaa Drenq bleir go.
Ji mei et Køes! saa vel vi to stras op ae Senen flyve,
aa lie stras bejqne aae di næste 25.

Skovarbejderens Sang.

Tili om Morninq føren
vi seer de meinqste tæ Solen,
stegger Mutter i Kjolen
aa bejqner aa læbre mæ Døren.

Den nøberre Ko aa d'aaqen
bleir malget aa ortnet væ Tyret;
hun lægger i paa Komfyret
aa putter Vaaqet i Kaaqen.

Saa krøuer jæ op ae Seqinq
let gnaiinq aa mesfaanøie
aa kommer laqsomt i Tøie
aa kegger ouer tæ Dreqinq.

Jæ seer, vaa han souer mæ Øie
lout tæ, saa trøg aa saa roli,
hær i men fattie Boli,
aa bleier mæ eet saa faanøie.

Jæ taaer in, Toer ae den, goe
Kaffe, Mutter haaer laue,
hender men Høue fraa Skaue
aa sætter den, aa met Hoe.

Fra Tenrækket sjæl jæ in, Møffel
æ Mutters jeembaede Kae;
den, meen jæ, æ øuen Mae;
men Mutter jier mei in, Røffel.

Saa kommer vi op aa studere;
aa Mutter hu, ve mei nokke
aa seier in, faaeli Hokke;
jæ kaan, mæ knapt manderere.

Saa køsser jæ gla den, nøine
Rollin, der lie æ vouen,
aa ska saa ouer i Skouen
aa skære, hugge aa støine.

Jæ seier Faavel tæ Familjen
aa skøin,er mæ saa mæ aa komme
astæ mæ min, fydde Bomme,
mæ Øllæielin, aa mæ Butiljen.

Aa sæl om denne mæ houer
aanne meis mæ derøue,
aa sæl om miη Næse maae drøue,
saa maae jæ æleien derouer.

Skønt jemmell Amæl aa Pludde
mæ Hæηer kerre aa bloe
saa tauer dou aller jæ Moe;
de va de siste, jæ mudde.

Paa Skaelægge jæ tramper;
paa Mutter aa Dreηiη jæ tæηker;
jæ aller paa Arbeie meηker,
om end deη æ nok saa hamper.

Iveksom jæ æ enne lei,
saa væ Sekastiη æ Dauιη,
naar jæ slebber Øusiη, Sauιη
kaa I daue aae, jæ æ svei.

Aa saa - vaa jæ saa æ løkli
dærheeme væ Naaeriη væ Eηiη
æ Dauιη hos Mutter aa Dreηiη
i Støuen, saa sembel aa høkli.

Ungkarlesang.

Der æ in, lille Pie,
jæ jø saa møie aae;
jæ ville jerne vie,
om hu, mei ville haae.

Aah! ji hu, dou vel taae mei
aa række mei sin, Haan!
saa æ jæ, ve hu, haae mei,
den løggeliste Maan.

Men ves nu hu,ne taaer mei
aa rækker mei sin, Haan,
æ jæ den - Gu bevaær mei! -
øuløggeliste Maan.

Faa jæ vee einen Vej tæ
aa glemm den søe Tøs,
der ku, seie Nej tæ
mei jertesye Knøs.

KAJ MUNK OG DET LOLLANDSKE FOLKEMAAL

Kaj Munk har givet Udtryk for sin Kærlighed til det lollandske Modersmaal ved forskellige Lejligheder. Allerede i sin Skoletid i Nykøbing Kathedralskole har han paa lollandsk Dialekt skrevet de smaa Stykker, som her kommer frem for første Gang, og som røber en Forstaaelse af Dialekten, som kun den kan have, som har den kær. Senere har Kaj Munk hjulpet ved Indsamlingen af Ord til den Ordbog over Dialekterne, paa Øerne, som der arbejdes paa, især ved at give Stødet til, at der meldte sig Hjælpere ved Indsamlingen, hvad der har haft den allerstørste Betydning for Indsamlingen paa Lolland. Ikke længe før sin Død skrev Kaj Munk en Hyldest til sit lollandske Modersmaal og gav en Karakteristik af Sproget. Han skriver i Lollands Tidendes Jubilæumsnummer 11. Februar 1943 om det lollandske Maal:

„En Tak og en Hilsen skal det have fra En, der aldrig lærte at tale noget andet Sprog, uden at *det* er med i det.

Det lollandske Sprog, det slaar ikke som det jyske, det danser ikke som det fynske, det smidsker ikke som det sjællandske, og det voltigerer ikke som det københavnske.

Hvad gør det da?

Det giver sig god Tid. Det er Verdens sindigste og medgørligste Mæle. Men pas paa det. Det er fuldt af Faldgruber. Tro ikke paa dets Sagtmodighed. Naar det flader sig allertroværdigst og skikkeligt ud, dækker det over et Sind, der syder af Arrigskab under Laag. Folk tror om Lolliken, han er saa flad som hans egen Ø og hans eget Sprog. I Virkeligheden er han den mest temperamentske af de danske Folkeslag. Lollandsk og Fransk er ikke hinanden ulig. De gaar begge Næsevejen. Hankøn af *en* (un) lyder næsten ens paa de to Sprog. Hunkøn *en* (une) ligeledes (ing Dreng, un garçon, en Pige, une fille). Og baade erotisk og hid-sighedsmæssigt staar de smaa Folk paa Lolland ikke det galliske Temperament alt for fjernt.“

I det følgende skal det vises, hvordan disse Ungdomsarbejder af Skoledrengen Kaj Munk paa vigtige Punkter falder ind under denne Karakteristik, som han gav af sit kære Barnemaal kort før sin Død.

Optegnere af Dialekt er kendt med, at nogle Dialekttalende sprogligt set er vtesprogede. De kan give Dialekten Fortrinnet frem for det skrevne Sprog, og de kan gribe Dialekten som en Sprogbygning, der er selvstændig i Forhold til andre Sprogformer. De kan holde deres Dialekt renere end andre, fordi de kan holde den ude fra det Sprog, de maa bruge i et større Samkvem. Deres Sprog kan være fuldt af Associationer, der er fremmede for Rigsmaalet. Det vil sige, Ordene er knyttet sammen paa en egen Maade efter Dialektens Love, f. Eks. ved Ordenes Rimlove, saadan at snart Lyden eller Klangen af et Ord og snart Betydningen af et Ord kalder et andet frem i Bevidstheden, og Sætningerne er bygget efter de rytmiske Love, der er gældende. Andre derimod kan siges at være ensprogede. De giver det skrevne Sprog Fortrinnet, de regner Dialekten for at være forvansket, og de kan ikke holde to Sprogverdener adskilt i deres Tanke. De har kun een Rettesnor, det almindelige danske Rigsmaal eller den Sprognorm, de har lært i Skolen eller i Samkvemmet med Omverdenen, og de har ikke Plads for mere end een Sprognorm.

Kaj Munk hørte til den første Slags, dem der er sprogfrodige. Disse Stykker paa lollandsk Maal giver os en glimrende Lejlighed til at følge paa nært Hold, hvordan denne Egenskab var forbundet med et fint Øre for Sprog og Nuancer i Sproget. Ja, det fine Øre er vel en Forudsætning herfor. Det er i hvert Fald et almindeligt Træk, at de sprogfrodige er gode Lyttere, fordi de er afventende og ikke dømmende.

Disse Ungdomsarbejder, der er skrevet i lollandsk Maal, kan tages som Prøver paa Kaj Munks Evne til at omsætte sit Barndoms Talesprog i skreven Form. De røber hans Glæde ved at forme en Replik og hans Forstaaelse af den Kraft, der kan ligge i det sproglige Udtryk.

Af Stykkerne ser vi ogsaa, at Kaj Munk kunde skrive en lollandsk Tekst uden først at nedskrive den i det højdanske Sprog og bagefter stoppe nogle lollandske Gloser ind her og der eller ligefrem oversætte det, han havde skrevet, til Lollandsk. Stykkerne her viser, at Kaj Munk i den Grad var indlevet i dagligdags Lollandsk, at han kunde lægge det til Grund ved sine første Skridt ad Digtervejen. Derfor kan han med Rette sige, at han aldrig lærte at tale noget Sprog uden at *det* var med i det. For Kaj Munk var Lollandsk ikke bare en Afart af almindeligt Dansk, han vidste tillige, at det for de Mennesker, der brugte det i daglig Tale, var et virkeligt Sprog, som kunde give Udtryk for alle Tilværelsens Tilskikkelser og Problemer.

Blandt de danske Forfattere har andre end Kaj Munk ladet sig inspirere af det talte Sprog. For nogle har den københavnske Jargon været Mønstret, for andre

hår det været stedbundet Landsmaal. Andre Forfattere har med større artistisk Virtuositet og med større kunstnerisk Virkning skrevet i dialektfarvet Sprog. Men Maalet har ikke for alle været at gengive et Sprog saa sanddru som muligt. Teksterne her vidner om, at det har været Kaj Munks Hensigt at give sande Udsnit af daglig Tale. Sproget er ikke kunstnerisk omsat. Det er endnu „Lytteren“ Kaj Munk, som skriver.

Det maa ikke forstaas saadan, at Sproget i disse Tekster helt igennem er ægte Lollandsk, skrevet som det skal skrives. Hvis Sprogmanden skal tale om den Værdi, disse Stykker har som Sprogprøver, maa han komme med en Del Indvendinger. Sprogmanden ser dels paa Valget af Ord, og dels paa den Form, disse Ord har faaet, altsaa i dette Tilfælde den Maade, hvorpaa Kaj Munk har stavet Lollandsk, da han stod over for at skulle føre det i Pennen. Sprogmanden kan sætte Fingeren paa adskillige Unøjagtigheder eller ligefremme Fejl i Teksterne. Indvendingerne gælder især Sprogformen. Ordvalget og Sætningsbygningen har Sprogmanden meget lidt at sige paa og meget at glædes over.

Der er ikke noget mærkeligt heri. Kaj Munk var 17-18 Aar, da han skrev dette „Narreværk“. Han gik da i Nykøbing Kathedralskole og havde lært, at der var noget, der hed Lydskrift, at Sproget kunde skrives efter Udtalen af Ordene. Det har ægget ham til at forsøge sig med sit Modersmaal, selv om der ikke var noget Hjælpemiddel at holde sig til. Kaj Munk havde kun sit Øre at stole paa; men det var til Gengæld ogsaa godt. Det maa da heller ikke glemmes, at Stykkerne er skrevet i en Tid, da Kaj Munk endnu saa at sige havde det lollandske Sprog i Øret og fik sit Indtryk deraf frisket op i sine Skoleferier. Alligevel er der løbet Fejl ind.

Der er meget faa, der evner at tilfredsstille Sprogmandens Krav om Nøjagtighed og Konsekvens ved Nedskrivningen af Dialekter. Kaj Munk har ikke stræbt efter at skabe en konsekvent Lydskrift eller Retskrivning for Lollandsk. Han har kun villet angive visse Ejendommeligheder ved Sproget. For at være konsekvent maa Retskrivningen betegne de Ejendommeligheder, der faar et Tegn, hver Gang de forekommer, og betegne dem ens hver Gang. Hvad der er ens i Sproget skal ogsaa skrives paa samme Maade, og hvad der er forskelligt skal holdes adskilt. Det lyder som simple Regler; men det er ikke let at overholde dem. Kaj Munk har ikke gjort det.

Det ses, at Kaj Munk i Navneord, der er Hankøn i Lollandsk, har indført Endelsen -iŋ eller -eŋ, for dermed at angive, at den foregaaende Selvlyd gaar Næsevejen. I Lollandsk har Navneordene tre Køn, hvor Rigsmaalet kun har to (Fælleskøn og Intetkøn). Paa Lollandsk hedder det iŋ Maaŋ og i bestemt Form Maaŋiŋ, en (æŋ) Kone og i bestemt Form Konen, og et Baarn og i bestemt Form Baarne(t). Det har staaet Kaj Munk klart, og i de fleste Hankønsord i bestemt Form bruger han Endelsen -iŋ, eŋ (f. Eks. Sounefouen, Præstiŋ, Sønŋiŋ, Røggiŋ, Smeen, Sauŋ

og Vouniŋ). I Hunkønsordene skrives Endelsen -en (væ Titien, Fremtien, Natten). Men det er, som om den Lærdom, at Endelsen -en i almindelig dansk Rigsmaal paa Lollandsk kan skrives -iŋ tager Magten, og at Lydskriften løber af med Pennen, saa den skriver -iŋ ogsaa i nogle Ord, som vist alle andre Lollændere og Falstringer er enige om er Hunkøn, og som derfor skal endes paa -en. Det gælder Ord som i Læŋdiŋ (i Længden) og Øusiŋ (Øksen).

Fænomenet er ikke enestaaende. Fejlen kommer frem, fordi Lærdommen tager Føringer og lukker Øret ude. Der er Tale om Systemtvang. Paa samme Maade har jeg truffet Lollændere, som talte deres Sprog rent og uforfalsket, som efter at have forklaret, at man paa Lollandsk siger -iŋ for -en og givet nogle rigtige Eksempler, forsikrede at den samme Endelse findes i Ord som notorisk er Hunkøn. Det er i den Forbindelse meget interessant at notere, at Kaj Munk øjensynligt i sit Manuskript en Del Gange har rettet det rigtige -en til det forkerte -iŋ. Det skyldes sikkert ikke Usikkerhed med Hensyn til Ordenes Køn, men ganske simpelt at Kaj Munk ved Gennemlæsningen har rettet mekanisk uden at spørge sit Øre.

En lignende - men mere uforstaaelig - Unøjagtighed findes i disse Sider. I Lollandsk har de personlige Pronominer eller Ejestedordene min, din og sin tre Køn ganske som Navneordene. Min hedder saaledes *miŋ* foran Hankønsord (*miŋ*, Hest), *men* foran Hunkønsord (*men* Ko) og *mit* foran Intetkønsordene (*mit* Høus). Men her forsynder Kaj Munk sig slemt. Han bruger Hankønsformerne *miŋ*, *diŋ* og *siŋ* baade foran Hankønsord og foran Hunkønsord, altsaa som en Slags Fælleskønsform. Det kan ikke være rigtigt Lollandsk at skrive *miŋ* *Pie* for „min Pige“, det vilde hedde *men* *Pie*. Ogsaa paa dette Punkt finder man, at Kaj Munk har rettet i sit Manuskript, saa det rigtige sin Kenstepie bliver til *siŋ* Kenstepie. Det første har lignet Rigsmaalet for meget og bliver saa rettet, uden at Øret bliver raadspurgt.

Ogsaa Artiklen foran Navneordene, der har tre Køn i Lollandsk, er nogle Gange rettet fra det rigtige *en* i Hunkøn til *iŋ*, som er en Fejl, f. Eks. *en* *Hemlibee* bliver rettet til *iŋ* *Hemlibee*. Det er dog Reglen, at der skrives *en* i Hunkøn.

Med Tegnet *ŋ* har Kaj Munk som nævnt villet angive, at den foregaaende Selvlyd gaar Næsevejen; men saa er det forkert at bruge det, hvor der virkelig udtales en n-Lyd. Det er altsaa forkert at skrive *iŋŋ* for enne d. v. s. ikke. Det er dette inne eller enne, der forekommer forkortet i Ord som *berne* og *derne* d. v. s. her ikke og der ikke. I *Bræŋeviŋet* angiver det første *ŋ*, at æ-et gaar Næsevejen; men efter i-et følger der en ren n-Lyd, saa det skulde have været skrevet *-vinnet*. Den samme Unøjagtighed findes i flere Ord. Ordet *forsyŋe* skulde have været skrevet *forsøjne* eller *forsøjne*, for det rimer dog ikke paa *skyŋe* (skynde) og *bejŋe*, som med Rette har faaet Næselydstegnet. Det gælder ogsaa *tweiŋ*, som jeg vilde skrive *twein*, og *vunŋ* skulde skrives *vun*. Ordet han er i een og samme Linie

skrevet *ha, han* og *han*. Af dem kan den første og sidste være rigtige. Ordet kan miste sin Næselyd i flygtig Tale, men den midterste maa skyldes Skrivevane fra Rigsmaalet.

Der er flere af saadanne Smaating at opholde sig ved. Kaj Munk skriver snart *houle* for „holde“ og snart *ho(e)le*. Kun det sidste giver et Indtryk af, hvordan Ordet lyder paa Lollandsk - med langtrukket *o*, og den første Skrivemaade forleder til at tro, at *o*-Lyden er i Klasse med det brede, tvetydte *o* i Lollandsk.

Meget vildledende er det at skrive *Øueblek* for „Øjeblik“ og *Øusiq* for „Øksen“ samtidig med, at der skrives *ou* for „ud“ og *Hous* for „Hus“, da der dog ikke er nogen paa Lolland, som nu mere udtaler Ordene Øjeblik og Økse med *v*-Lyd. Det hedder *Øeblek* med et aabent, bredt *ø*, saa det vilde være bedre at skrive saadan eller *øie-*, som Kaj Munk selv skriver et Sted i Ordet *øieblekli*. Det er imidlertid ikke den eneste Gang, at en Lollænder finder paa at skrive *ou* eller *eu* i denne Forbindelse. Det er dog kun hos studerede Folk, jeg har truffet denne Skrivemaade, og jeg er ikke tilbøjelig til at to, at de har valgt den, fordi de i Tankerne havde Skrivningen af nogle fremmede Lydforbindelser, der udtales *øj* omtrent som den lollandske, muligvis tysk *eu-* som i *neun-* eller maaske fransk *euil-* som i *fauteuil*.

Jeg har opholdt mig længe ved nogle af de Ting, der kunde rettes ved den lollandske Sprogform. Det er maaske noget pedantisk, da det jo ikke fra Kaj Munks Side er ment som et lollandsk Sprogværk, men kun som et Forsøg paa at finde Udtryk i Skrift for et Sprog, som han kun havde faaet ind gennem Øret. Men i Rasmus Rasks Fædreland skulde det ikke være for mange Ord at bruge paa Retskrivningslæren. Og de Rettelser, der her er gjort, skal ikke fordølge, at dette Forsøg paa at skrive Lollandsk er meget kvikt. Der er mange Ting at glæde sig over paa disse Sider, Ting der er fint hørt og rigtigt gengivet til Trods for, at det undertiden laa snublende nær at skrive Ordene efter de Vedtægter for Stavning, der gælder i Rigsmaalet. Her skal nævnes nogle Eksempler:

... *haaer tænt aae* (har tænkt paa).

... *enne noue i Vejen faa* (ikke noget i Vejen for, her hedder det ikke *Vejiq*, som i bestemt Form af Ordet Vej, velsagtens fordi Forbindelsen „i Vejen“ gemmer en stivnet Bøjningsform).

faaboe (forbudt; Formen vilde svare til et skrevet forbudet eller forbodet).

Timme (Time).

du æ fæst (fæstet).

aa skæls (skældes, skændes; det skal netop kun have een Stavelse).

mørt (mørkt).

ju (jo).

beket, (bekendt).

de æ svunden (svunden, og ikke svundet).

Saadan kunde man blive ved. Alt i alt maa det siges, at der er taget frisk paa Tingene. Øret har været opladt; men der er ikke Tilløb til Systematik.

Ser man derefter paa Ordvalget, bliver man hurtigt klar over, at det er en sikker Lollænder, der har ført Pennen. Ganske enkelte Ord er rent lollandske og findes kun i Brug paa Lolland, saaledes Ordet *A(e)mæl*, der betyder Vejstøv, og det uoversættelige *no--mme--e*, der maaske skal omskrives „nu men“ og er et ret almindeligt Fyldeord, der angiver en Dvælen eller Tøven. Andre karakteristiske Ord er *Arej*, *Støil* og *sleibenet* (se iøvrigt Ordlisten). Andre Ord er mere almindeligt udbredt i de danske Dialekter, og langt den største Del af Ordene er Fællesgods for Rigsmaalet og Dialekten.

Der kan stilles det Krav til Ordforraadet i disse Tekster, der skal gengive daglig Tale, at de Ord, der er valgt, ogsaa hører hjemme i lollandsk Dagligtale. Det gælder vist ogsaa den allerstørste Part. Der er dog blandt Ordene især eet, som jeg staar tvivlende overfor. Siger en Lollænder mon *frøyte* for „frygte“? Det er her brugt to Gange; men jeg kendes ikke ved Ordet fra lollandsk Talesprog. Selvfølgelig er Ordet kendt for dem, der taler Dialekten. Det er jo et almindeligt Ord i Kirkens Sprog; men vilde en Lollænder ikke i hvert Tilfælde sige *frøgte*?

Eksemplet er godt til at vise de Vanskeligheder, der er ved at skrive en god Dialekttekst. Der er ingen skarp Grænse mellem Rigsmaalet og Dialekten. Man maa derfor lytte sig frem til, hvad der er stift og højtideligt eller ligefrem fremmed for Dialekten, og hvad der er almindeligt Talesprog. Man maa her støtte sig til en Fornemmelse; men undertiden kan man brændemærke et Udtryk som sprogfremmed, fordi der ligger et andet lige for, som i hvert Fald er gængst. I Tilfældet *frygte* siger min Fornemmelse mig, at Vendingen „være bange“ er den almindelige.

En af de Ting, der gør, at disse Tekster virker troværdige, er det Maadehold, Kaj Munk viser i Brugen af Dialektord. Det er en Fristelse ved den Slags Arbejder at overdænge Teksten med Dialektord for at faa Sproget gjort saa fremmedartet som muligt. Det har Kaj Munk forstaaet at holde sig fra, og han har ogsaa holdt sig fra at gaa til den anden Yderlighed kun at klistre nogle sære Gloser paa i enkelte Sætninger, som saa skal virke komiske og vække Moro.

Den dramatiske Form har sikkert hjulpet Kaj Munk, saa han undgaar disse Fristelser. Den har tvunget ham til at lytte til Sproget og høre Replikkerne for sig. Det er ogsaa muligt, at flere Replikker ligefrem er Sætninger, han har erindret sig, f. Eks. nogle af de lavbenede Vittigheder. Men det er først og fremmest Kaj Munks gode Øre, som har hjulpet ham. Det har gjort ham sikker i Fraseologien, som er uhyre forskellig i det skrevne og det talte Sprog. Og det har gjort ham sikker i Gengivelsen af de dagligdags Vendinger og af Stilfigurerne. Hvem andre end en Lollænder vilde skrive: *snakke over* for at „snakke om“, *nouen Tier* for „nogensinde“, *hoelt obbe* for „holdt op“, *hørt te Mæe* for „hørt Mage“, *de*

seier jæ mæ for „det mener jeg ogsaa og *aa derne bleier noue æ mæ* for „at det ikke bliver til noget“?

I Valget af Fraser og Vendinger spiller Kaj Munk paa Strengene i Sproget, som kun klinger rent for den, der har medfødt Øre eller kender Sproget i dets Afskygninger. *Se du bare du slipper af Sted*, lyder en af Replikkerne. Det er tilsyneladende en meget almindelig Vending. Men den indviende ved, at der er en Trusel bag. Den vil sige: „Se du at komme ud af Døren og det lidt hurtigt!“ Den Slags tamme Vendinger er Eksempel paa, hvad Kaj Munk skrev om det lollandske Maal: „Naar det flader sig allertroværdigst og skikkeligt ud, dækker det over et Sind, der syder af Arrigskab under Laag.“

Ole Widding.

ORDLISTE

- aadi = (d. v. s. artig) underlig, mærkelig
 aanne (aa enne) = og ikke, at ikke
 Amæl = Agemel, Vejstøv
 Arej = Ballade, Postyr

 Bomme = Madkasse, Tejne
 Butiljen = Flasken
 bõrri = flittig, dygtig, energisk (især om Husmødre)

 Daaeter = Datter
 daue aae = stole paa
 Drae = Drage
 in, svær Drae = en svær Karl

 eleien = alligevel
 etjet = end et, endnu et

 faaboe = forbudt
 faakænn = fortjene
 faasyne = forsyne, give Mad, fodre Kvæg
 Faffel = Fadfuldt
 fare, saa fare = saa snart
 Feervouniq = Fjedervognen
 feil = fejler, mangler

 heeme = hjemme
 Hokke = Bunke
 houer mæ = huer mig, tiltaler mig
 hue = havde
 hõust = husket

 in, inq = endnu en, end en
 In, tait = Indtægt, Afgift, Underhold
 iveksom = i hvilket som helst Tilfælde, i hvert Fald

 Jebursdau = Geburtsdag, Fødselsdag
 jemmel = igennem
 jævneseies = jævnnesides, Side om Side

 kask = ganske
 Kenstepie = Tjenestepige
 kerre = sprække (om Hænderne)
 Knajt = Knægt, Brændevinsknægt
 kleer etter = kløer efter, længes efter
 Kopherre = en svær Karl, en hoven Fyr
 Kreturet = Kreaturerne
 Kunsjoun = Kondition, Tjenesteplass
 kænne = tjene
 køste = kyssede

 lakke du ham legge = lad du ham ligge
 lei = ledig
 lout = lukket
 lusker = luer, brænde med Lue, blusse
 læbre = klapre, lave Støj
 læbre mæ Døren = smække med Døren
 Lø = Lod, Jordlod

 manderere sæ = klare sig (i Diskussion)
 meis, de meis nunne mei = det passer nu ikke mig, jeg synes ikke om det

menker = mindske, aftage, bruge mindre, tage sparsommeligt
minge (paa Mælken) = slaa af paa Mælken

Møffel = Mundfuld
mørt = mørkt

naeraaig = enfoldig, eftergivende, ubeslutsom, veg, tossegod

Naaere = Nadver, Aftensmad
nokke = rykke, ruske (i Haaret)

Næffel = Nævefuld

nøberre Ko = nybære Ko, om Ko som nylig har kælvet

Pengebouden = Pengebogen, Tegnebogen

Pludde = Mudder, Pløre, Ælte

Rembe = Utske, nedsættende Udtryk om sur og tvær Kvinde, bruges ogsaa om en daarlig Ko

saet = sagtens

Saltkoppet = Saltkarret

Sekastiq = Sidstningen

Seraat = d.v. s. Sirat, Pryd

en heel Seraat faa dei = en hel Lækkerbisken for dig

skabe møe = skabet meget, overmaade meget

Skabri = Utske, et uomgængeligt Menneske

Skaelægge = Kodriver

Skofeils (af Feils = Klud) = Pudseklud (et nedsættende Udtryk om en veg Person)

sjole = stjaalet

sjæl = stjæler

sleibeene = kalveknæet, slingrevorn paa Benene som en nyfødt Kalv

Staaere = Stodder

studere = (komme op at studere) komme i Trætte, Mundhug

Støil = Støj, Spektakel

støine = styne, tophugge

Stømb = Stymper

iq Stømb Sounefoue = en Stymper til Sognefoged

et Stømp Kretur = en ringe Ko

svuøen = svundet

sundre mei = sunde mig

taakke = tossede, taabelige, naragtige

task = tærskede, pryglede

Tenrækket = Tallerkenrækken

tue = tyve

tvein = tvine, tviner, græde tvært

tvil, jæ tvil = tvivler, jeg tvivler

Tyret = Tøjret

tænt aae = tænkt paa

Tøske = Utske

vaaller = volder, kommer af

Vaaø = Vand

vakte op = varte op

vare = være; la vare = lad være

vou = daarlig

Vunne = Vane

vuns; mæ de vuns = straks

vunt = vant

vus = os

æleien: se eleien

æs = ellers

Øllæieliq = Ølbimbel af Træ, kaldes ogsaa Træflaske

øu = ud

Øulgen ≡ Ulykken

øutie = utidig, uartig

INDHOLD

	Side
Svend Jørgensen: Forord	7
Niels Nøjgaard: Indledning	9
Kaj Munk: Rasmine	13
Kaj Munk: I Høstens Dage	27
Kaj Munk: Tre Digte i lollandsk Maal	41
Ole Widding: Kaj Munk og det lollandske Folkemaal	51
Ordlister (ved Svend Jørgensen)	59

KAJ MUNK : LANDLIGE INTERIØRER I LOLLANDSK BONDEMAAL

Udsendes af Lolland-Falsters historiske Samfund som Gave til Medlemmerne. Trykt i 2000 Eksemplarer, hvoraf de 1000 er i Boghandelen. En speciel Udgave paa XXV nummererede Eksemplarer er trykt paa imiteret Bøttepapir med Vandmærke fra De Forenede Papirfabrikker.

Trykt i Central-Trykkeriet, Næskov. Omslagstegning af John Sparre Christensen.

CENTRALTRYKKERIEET NAKSKOV

DIS-Danmark

